

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
HYPOTYPOSI
SANORUM VERBORUM

juxta 2. Timoth. I. 13.

PIE SANCTEQVE SERVANDA,

QVAM,

FAVENTE NUMINIS ÆTERNI GRATIA,
prævio Summè Rev. FCTis Theol. consensu,

in Celeberrimæ Academiæ Rostochiensis

AUDITORIO MAJORI,

PRÆSIDE

FRANC. ALB. ÆPINO,

S.S. Theol. D. & Prof. Ducal. Publ.

FCTis suæ h. Decano,

PATRONO, STUDIORUM SUORUM

MODERATORE ac HOSPITE

omni honoris & observantiæ cultu ætatem devenerando,

d. XXIII. Aprilis, Anni MDCCXXVII.

publico examini expositurus est

FRANCISCUS MEYER, Lubecens.

S. S. Theol. & Phil. Cultor.

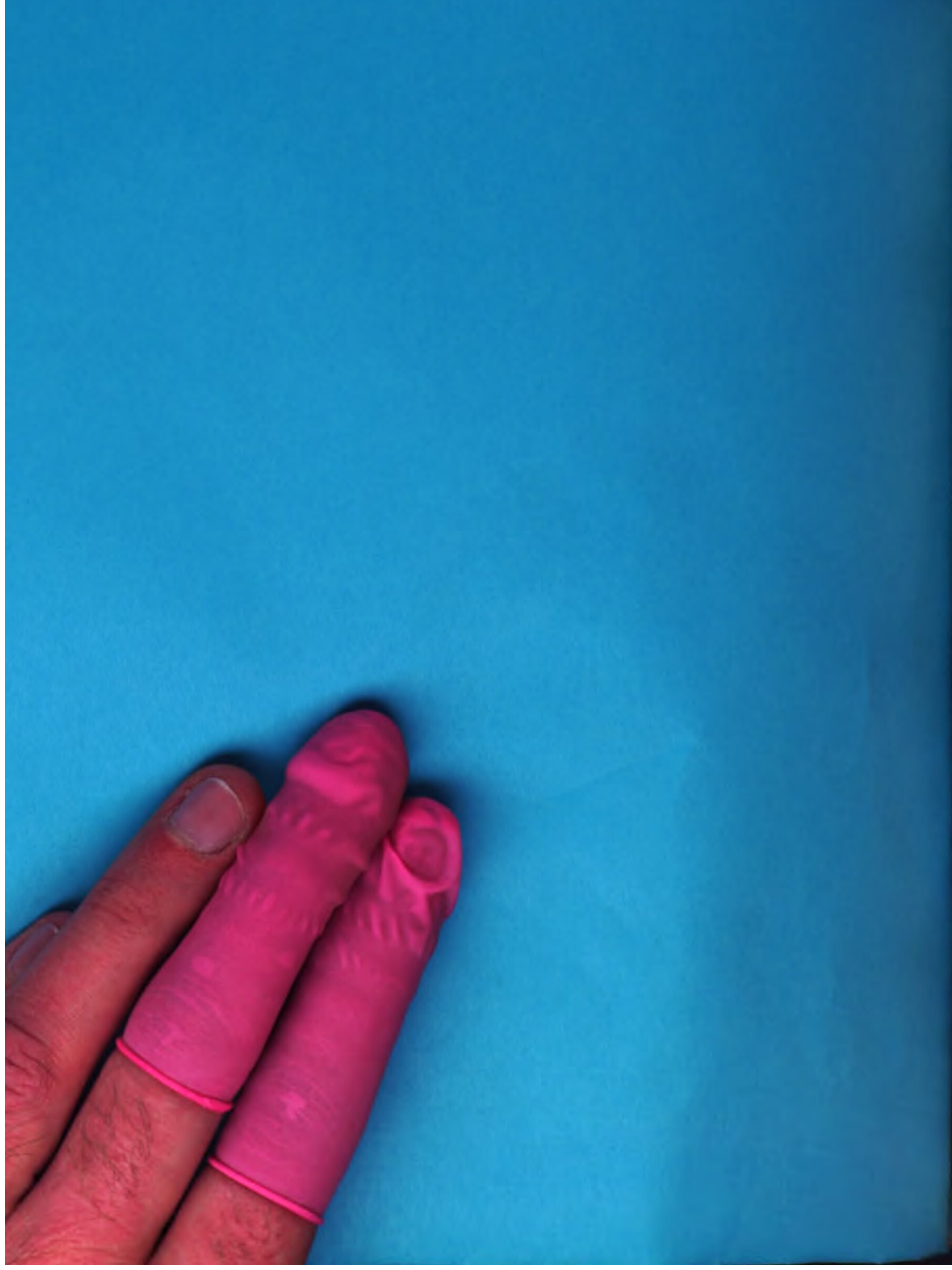

R O S T O C H I I,

Typis JOANNIS JACOBI ADLERI, SERENISS. PRINCIPIS
& ACAD. Typographi.

43.
70

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE

HYPOTYPOSI SANORUM VERBORUM

juxta 2. Timoth. I. 13.

PIE SANCTEQVE SERVANDA,

QVAM,

FAVENTE NUMINIS ÆTERNI GRATIA,
prævio Summè Rev. FCTis Theol. consensu,
in Celeberrimæ Academiæ Rostochiensis
AUDITORIO MAJORI,

PRÆSIDE

FRANC. ALB. ÆPINO,

S.S. Theol. D. & Prof. Ducal. Publ.
FCTis suæ h. Decano,

PATRONO, STUDIORUM SUORUM
MODERATORE ac HOSPITE

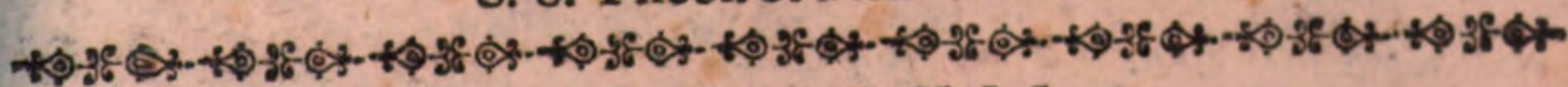
omni honoris & observantiæ cultu ætatem devenerando,

d. XXIII. Aprilis, Anni MDCCXXVII.

publico examini expositurus est

FRANCISCUS MEYER, Lubecens.

S. S. Theol. & Phil. Cultor.

R O S T O C H I I,

Typis JOANNIS JACOBI ADLERI, SERENISS. PRINCIPIS
& ACAD. Typographi.

43
70

THE SANCTUARY SERVANTS

FRANC ALB. EPINO
PRESIDE
AUDITOR
in California Academy of Sciences
previo a la Junta Rev. F. de T. de C.
PATENTE, ANÁLISIS Y TRATAMIENTO
OYAM

MODERATORE ac HOSPITE
PATRONO, STUDIOIORUM
Fid. Joh. N. Decano,
S. S. Theol. D. & Prof. Ducal. Publ.

FRANCISCUS MEYER, Libecens.

V I R O

ILLVSTRI, MAGNIFICO, ATQVE
CONSVLTISSIMO,

DOMINO,

**DN. ADOLPHO
MATTHAEO
RODDE,**

SACRI ROMANI IMPERII LIBERAE, AC
ILLVSTRIS REIPVBLICAE LVBECENSIS

CONSVLI PRIMARIO AC DIRIGENTI
GRAVISSIMO,

MERITORVM GLORIA EXCELLEN-
TISSIMO,

PATRIAE PATRI
EXOPTATISSIMO,

PATRONO ET MAECENATI

PIE SANCTEQVE
AD CINERES VSQVE DEVENERANDO.

ILLVSTRIS AC MAGNIFICE
DOMINE CONSVL,
PATRONE RELIGIOSE SVBMISSEQVE
DEVENERANDE !

Vod si MAGNIFICENTIAM
TVAM his publice compellandi
conatus mei ratio quaedam est
indicanda , habitum animi in
perpetuum deuinctissimi me
maxime instigare , profiteor,
quem suppressere cum religioni mihi ducam, ei-
dem potius indulgere audeo. Quae ratio tanto
magis apud me valere potest ac debet, quanto cer-
tius

tius sum persuasus, fore, ut ne tenue factum, quia
grauissima TVA, PATRONE SVMME, auctori-
tate nititur, gratia sit cariturum. Cumque prae-
terea MAECENATI OPTIMO, cui vel ipsa natu-
ra singularem erga bonas litteras amorem, & insi-
gnem, nec vnquam satis celebrandam erga litte-
rarum cultores beneuolentiam indidit, ne dicam,
illis patrocinandis velut necessitatem imposuit, qua-
liumcunque studiorum meorum ratio sit reddenda;
occasione sic suauiter ferente, publico quodam
documento (quo non quidem compensantur tanta
beneficia, agnoscuntur tamen,) deuinctissimum
gratissimumque erga MAGNIFICENTIAM
TVAM animum quodammodo contestari volui.
Norunt etenim mecum omnes, MAGNIFICEN-
TIAM TVAM, quod admodum laudabilis est
exempli, mira humanitate praeditam, & a con-
temptu, humilis licet, nec ILLVSTRI TVA PER-
SONA satis digni, clientum instituti prorsus a-
lienam. Quare mearum id esse partium existimaui,
ut demissa, quas benigne accipere, tanti putes,
qua par est, humilitate obsecro, primitiarum ha-
rum mearum Academicarum dedicatione TE, PA-
TRONE submisso colende, venerarer: atrum ex-
spectaturus lapillum, nisi, a sola MAGNIFICEN-
TIAE TVAE benignitate potius, quam tenuitate
instituti, impetrari posse, considerem, ut audaciae

huic ignōsceret. Cum tamen fauore TVO, VIR
SVMME, quo nihil exoptatius, nihil iucundius, ni-
hil salutare magis accidere mihi vnquam poterit,
largiter huc vsque fruitus sum, fruorque adhuc-
dum, vt eundem erga tenuitatem meam in poste-
rum etiam conseruare digneris, precibus, ceu decet,
humillimis oro efflagitoque. Valeas, VIR MA-
GNIFICE, PATRONE summa animi pietate
colende, & (quibus, puro ex corde profectis, vo-
tis Supremum Numen gratiam affundat suam) cum
vniuersa, cuius splendorem debite suspicio ac re-
uerenter colo, Familia TVA fulgidissima, exoptata
quauius circumseptus felicitate, viuas quam diu-
tissime !

ILLVSTRIS MAGNIFICENTIAE
TVAE

Rostoch. d. 19. April.
An. MDCCXXVII.

Cliens
humillimus & obsequiosissimus
FRANC. MEYER.

PRÆFATIO.

QUO sanctior est, originis suæ pariter ac objecti ratione, quam Ecclesiæ Verbo suo revelatam tradidit fideliterque custodiendam voluit DEUS sanctissimus veracissimusque, salutis doctrina; eò major illis, quos providentia ipsius, ad institutionem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, (a) Doctores dedit, imposita intelligitur cura, ut, quantacunque fieri potest, sollicitudine caveant, ne quid eidem corruptionis afferatur, sed, ut ex limpido emanavit fonte, sic impolluta hominum ad salutem informandorum mentibus instilletur. Quod probe intelligens Ecclesia Christi, operam omni tempore adhibuit omnem, ut, si quid erroris coelesti doctrinæ admiscere perversitas quorundam conata fuerit, obice eidem tempestivè posito, quævis arcerentur divinitus patefactæ veritati imminentes corruptelæ. Idque non primitivæ duntaxat Ecclesiæ Christianæ curatius observatum, sed nostram quoque Lutheranam, e quo ab opinionibus atque traditionibus humanis, quibus, durante Papatu, conspurcata & obscurata fuerat doctrina in eadem reformatans, secundum præscriptum & analogiam Verbi divini, repurgata, ea sollicitudinis laus manet, quod nihil intermiserit eorum, quæ ad puritatem hanc & integritatem illius tuendam ac conservandam facere posse, judicata fuere. Testatur id Formula Concordiæ, ab eadem recepta Symbolique loco semper habita, conscripta eum in finem, ut esset compendiaria quædam doctrinæ forma & quasi typus, ut propriis illius verbis (b) loquamur, *unanimes consensu approbatus, in quo communis doctrina, quam Ecclesiæ sinceriores & reformatæ religionis profitentur, e verbo DEI collecta esset.* Testantur tot, cum singulorum ejus Doctorum, tum integrorum Collegiorum, Scripta Polemica, quæis ingruentibus erroneis in doctrinâ opinionibus resistere; tot Paræneses, quibus ad hypotyposin sanorum verborum piè sanctèque tenendam adhortati sunt, quarum ingenti ex numero nobis, ob multam, quam consequutæ sunt, approbationem, hæc allegantur URBANI REGII *Formulae caute & citra scandalum loquendi de præcipuis Christianæ doctrinæ locis.* (c) Utinam, eorum; ceu decet, observantes semper & ubique essent, quotquot vel publico in Ecclesia nostrâ docendi munere funguntur, vel suo proprio instinctu & ausu aliquam doctrinæ Christianæ partem tractare, publicisque Scriptis proponere aggrediuntur. At quoniam DEUS in id nos Sæculum servavit, in quo, si alio quoquam, innovandi pruritus mortalium plurimorum animos stimulat divexatque, ut præclare multi secum existi-

existiment actum, si quem veterem dudumque rejectum errorem in lucem iterum protrahere, aut errores novos excogitare, vel saltem ambiguis vocum significationes invenire, à recepto earundem, quantumvis scripturario, usu recedere, aut usitatas hætenus in Ecclesia, eas præcipuè, quibus Adversariis veritatis contradicitur, improbare, exhibilare, acut inutiles & supervacaneas, si non ut stolidas, penitus rejicere queant, hoc modo se gloriam satis amplam famamque consequuturos opinati: Ecclesiam oportet tantò majorem impendere curam, tantò sollicitius invigilare, ut ne per improbos, vel saltem non laudandos, quorundam hujusmodi conatus veritati detrimenti quidpiam afferatur, aut sub illa specie, quod de vocabulis magnopere litigandum non sit, placita sinceritatem doctrinæ corrumpere valentia invehantur, & vel novitatis avidis, vel prudentiâ sufficiente non instructis animis instillentur. Quantopere autem peccent, qui talia conati, ad hoc quam maximè vires ingenii sui intendunt, judicatu difficile non est cogitantibus, quam sollicitè Scriptura non doctrinæ solùm puritatem illibatam servandam, sed & usum verborum ei accommodatum atque convenientem commendet. Quandoquidem enim verba vehiculum sunt, quo mediante doctrina & conceptus rerum divinarum, adque salutem nostram pertinentium, mentibus ingeruntur, per se patet, iis quemlibet in doctrinâ, seu ore seu Scriptis proponendâ, verbis uti oportere, quæ nullum falsum & erroneum Auditorum Lectorumve mentibus imprimant conceptum. Id est, quod Paulus tam sedulò passim Scriptorum suorum inculcat, cujusque speciatim Timotheum suum admonitum vult 2. Tim. I. 13. Quod dictum utut jam sæpius & à pluribus in Dissertationibus Academicis pertractatum fuerit, quoniam tamen novæ subinde occasiones dantur id iterum iterumque nobis in memoriam revocandi, operæ nos pretium facturos rati sumus, si meditationibus illud nostris denuò subjiceremus, ad præsentem cumprimis Ecclesiæ nostræ statum internum illud applicaturi. Propterea primùm quidem brevem ipsius, quantum scopus hic noster postulat, dabimus expositionem, deinde legitimam ejus applicationem ostendemus, postremò eandem à recentiorum quorundam dubiis & exceptionibus vindicabimus. DEUS, doctrinæ salutaris sanorumque verborum Auctor primaque causa, propositum hoc nostrum in æterni sui Nominis gloriam dirigat, doctrinæ puritatem in Ecclesia nostra perpetuò conservet, nihilque meditemur, loquamur, aut in charitatem conjiciamus, nisi quod hypotyposi sanorum verborum respondeat, faxit!

(a) Eph. IV. 11, 12. (b) Proœm. Sol. Declar. p. 631. (c) cum Notis, Vita Auctoris, doctorum de eo judiciis, & Appendice apologetica MART. SYLVEST. GRABII, secundum editæ Guelpherbyti 1714.

SECTIO I

SECTIO I. EXEGETICA.

§. I.

DE Timotheo, cui hanc, unde præsentis Commentationis fundamentum defumtum, unà cum præcedente, Epistolam Apostolus inscripsit, peculiarem exhibet Dissertationem HERM. WITSIUS, (a) ubi & eundem Episcopum, vel, uti CORNELIO a LAPIDE placet, Archiepiscopum Ecclesiæ Ephesinæ, quales hodie se gerunt, non fuisse, contra Pontificios; nec eum per Angelum illum Ecclesiæ Ephesinæ, ad quem prima Epistolarum Apocalypticarum, *Apoc. II. 1. - 8.* directæ, intelligi posse, contra veterum nonnullos, (b) solide satis evicit. Nam Apostolorum ætati hos Verbi Ministrorum gradus penitus ignoratos; & Episcopi nomen, non primatus aut dignitatis, sed solius muneris ac officii notam, omnesque inter se pares, sub eodem nomine, & eadem cum functione, Presbyteros & Episcopos fuisse, ex instituto demonstravit pariter atque defendit WALONIS MES-SALINI (c) de *Episcopis & Presbyteris Dissertatio*, PETAVIO Lojolitæ opposita. Interim supponendum nobis est, quod tamen omni dubio carere arbitramur, Timotheum Ecclesiæ Ministrum & Doctorem exstitisse, prout non tam ex ejus ordinatione, impositione manuum Presbyterii facta, *1. Tim. IV. 14.* quam ex eo constat, quod Paulus eum doctrinæ attendere, *v. 16.* & *2. Tim. IV. 5.* Evangelistæ opus peragere hortatur. Quemadmodum etiam in utraque ad illum data Epistola eum instruit

de iis, quorum ipsummet, ut Episcopum & Ecclesiae Doctorem, in administranda, docenda & regenda Ecclesia, observantem esse oportebat: quapropter has Epistolas, Collegium Pastorale Paulinum, Instructionem Pastoralem Apostolicam, Agenda Ecclesiastica, similibusve titulis appellitari, observamus. Cum igitur Episcopi munus sit, Ecclesiam docere, ita quidem, ut non, nisi vera sinceraque in eadem doctrina, quam Spiritus S. in Scripturis S. revelavit, quamque Apostoli tradidere, proponatur: hinc crebro quemlibet, hoc munere fungentem, admonitum Apostolus vult, ut *tenax sit ejus, qui est secundum doctrinam, fidelis sermonis, ut potens sit, etiam adhortari in doctrina sana, & contradicentes arguere*, prouti loquitur Tit. I. 9. Propterea quoque Timotheum, germanum suum filium in fide, ut eum 1. Tim. I. 2. vocat, ceu Episcopum atque Doctorem Ecclesiae, hortari non omittit, qui operam adhibeat omnem, omnem curam impendat, ut sinceram ubique proponat doctrinam, ac Auditorum, qui ipsi contigerint animis instillet. ὑποτύπωσιν, ei scribit, ἔχε ὑγιαίνοντων λόγων, ὧν παρ' ἐμὲ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἣ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. *Formam habe sanorum verborum, quam a me audivisti in fide & charitate, quae est in Christo Jesu*, 2. Tim. I. 13.

(a) Miscellan. Sacr. Tom. II. Exercit. XVI. (b) §. 26. -- 35. (c) i. e. CLAUD. SALMASII.

§. II. Ante omnia hinc, quantum propositi nobis scopi ratio postulat, inquirendum erit, quidnam per Hypotyposin sanorum verborum Apostolus intelligat? ut ostendi possit, eandem cunctis Ecclesiae Doctoribus pie sancteque servandam esse. *Hypotyposeos* itaque vocabulum quod attinet, bis tantum illud in Scriptura N. T. occurrit, hoc nempe loco, & 1. Tim. I. 16. vertiturque aliquibus exemplar, aliis forma, formula, expressa forma, delineatio, informatio, imago, idea; Lutherò redditum, ein Fürbild. Sed & in ejusdem expositione diversa reperiuntur Interpretum opiniones. Plurimorum fere sententia est, subesse hic Metaphoram, ab arte pictoria desumptam, (aliis in Architectonica, aliis in Scriptoria, vel Typographia,

graphia, aliis in Rhetorica, aliis alibi similitudinem quaerentibus) ut, quemadmodum pictores, imaginem picturi, rudia primum lineamenta ducere solent, quorum ductum deinceps, vivos inducturi colores, sequuntur; ita Timotheus iussus heic fit, compendiariam docendi rationem, Apostolo usurpatam, retinere, quo ad illius ductum in proponenda & explicanda sana doctrina sese componeret. Quae vocis declaratio etiam Nostrati JOH. QVISTORPIO (a) arrisit, juxta quam ita hic commentatus est: *Quemadmodum ab omnibus, qui alios docent, requiritur, ut certum in docendo usurpent modum, & rationem, qua & docentium labores minuantur, & discentes majori cum fructu informantur; ita minister quoque Evangelii certam in doctrina sana proponenda & Scriptura explicanda, rationem & methodum teneat. At non immerito hanc expositionem insufficientiae arguit GERHARDUS, (b) Non solum forma, scribens, & modus docendi, verum etiam ipsum fundamentum doctrinae ὑποστυπώτερος nomine intelligitur. Quibus consona habet CALOVIUS: (c) Non hic rudis, inquit, tantum delineatio, uti nec sola docendi forma notatur: verum inprimis ipsa doctrina coelestis substantia: ideo non incommode idea redditur. Id sane certum est, per Hypotyposin innuere Paulum exemplar, Timotheo, Ecclesiae Doctori, respiciendum, ut illius ad imitationem a se tradendam sacram doctrinam omnem conformaret, eidemque convenienter doceret.*

(a) Comment. Analyt. in utramque S. Pauli ad Timoth. Epist. h. l.

(b) Adnotat. ad poster. D. Pauli ad Tim. Ep. h. l. (c) Bibl. Illustr. ad h. l.

§. III. Vocat autem exemplar hoc ὑποστυπώσις ὑγιαίνοντων λόγων, *formam sanorum verborum*. Nec tamen per verba simplices tantum intelligit voces, sed metonymice doctrinam ipsam, verbis proponendam. Verba etenim sunt signa rerum, & doctrina verbis conceptis cum aliis communicatur. Sicuti ergo signum oportet signatum suum potentiae cognoscitivae repraesentare, hocque non solum ex illo, sed & ei conformiter cognoscitur; ita non minus doctrina verbis non modo denotatur, verum etiam ex illis mens sibi rerum, iis de-

signatarum, ideas seu conceptus efformat. Quos igitur hic λόγος ὑγιαίνουσας Apostolus dicit, nihil aliud sunt, quam ὑγιαίνουσα διδασκαλία, cujus meminit 1. Tim. I. 10. 2. Tim. IV. 3. Tit. I. 9.; λόγοι τῆς πίστεως, καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, verba fidei & bonae doctrinae, 1. Tim. IV. 6.; λόγος τῆς ἀληθείας, sermo veritatis, 2. Tim. II. 15. Ut itaque voces διδασκαλίας & λόγων, sana verba, sanaque doctrina, quoad rem hic idem significent, siquidem haec inseparabilia sunt, dum sine verbis doctrina mentibus aliorum instillari nequit. Hinc ὑποτύπωσις λόγων, quæ h. l. dicitur, erit is ipse τύπος διδαχῆς, forma doctrinae, quam Rom. VI. 17. appellat, non exclusis adeo verbis ipsis, formulisque loquendi, in docendo adhibendis. Sana autem cum dicuntur verba, vel quemlibet intelligere puto, locutioni huic Metaphoram subesse, a corpore desumptam, de qua GLASSIUS (a) videndus. Dicuntur vero sana, non private tantum, uti fere GROTIUS (b) interpretatur: διδασκαλίαν, scribens, ὑγιαίνουσαν vocat eam doctrinam, quæ nihil insalubre habet admixtum, qualia multa erant in doctrina Rabbiorum & Philosophorum; verum etiam positive, cum ratione indolis internæ, seu constitutive, quoniam, uti DEUM habet auctorem, ita cognitionem generat solius veri DEI, & quem misit, Jesu Christi, Job. XVII. 3. tum ratione virtutis, seu consecutive & effective, quia est potentia DEI ad salutem omni credenti, Rom. I. 16. hominemque (ut Allegoria continuetur) spiritu sanum, sospitem, incolumemque præstat & conservat: quam explicationem GLASSIUS (c) suppeditavit. Seu, ut ARETII (d) verbis utamur, sani dicuntur sermones a fine, quia sanitatem animi querunt, & efficiunt in credentibus: item puri, & humanis traditionibus minime infecti, aliisque dogmatibus, unde morbidum aliquid esset metuendum auditoribus.

(a) Philol. Sacr. Libr. V. f. Rhetor. Sacr. Tract. I. can. XII. (b) Annotat. Bibl. h. l. (c) loc. cit. (d) Comment. in Epist. ad Tim. h. l.

§. IV. Quandoquidem vero hoc sensu non alia sunt sana verba, quam quæ vel ipse DEUS immediate locutus fuit, aut

aut scribenda inspiravit, vel saltem in scripto illius Verbo fundata sunt, Apostolus autem nihil extra ea dixit, quæ tam Prophetæ locuti, futura esse, quam Moses, *Act. XXVI. 22.*, imo vero, non ausus fuit loqui quid eorum, quæ non operatus sit Christus per ipsum, *Rom. XV. 18.*: idcirco Timotheum jubet habere formam sanorum verborum, *a se auditorum*, ὡς, inquit, *παρ' ἐπὶ ἡκιστάς ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἣ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*, *quæ a me audivisti in fide & charitate, quæ in Christo Jesu*. Suam igitur, a se acceptam, doctrinam ut integram ac impollutam servet, Timotheum admonitum vult, quem olim jam, Ephesi relictum, in Macedoniam tendens hortatus fuerat, ut præciperet quibusdam, ne aliter docerent, *1. Tim. I. 3.* Utque istius moniti tanto sollicitius observans esset, postea id ipsum repetit, addito, ut hanc suam doctrinam, sana ea, quæ ipsi inculcaverat, verba per idoneos homines ad alios quoque propagari curaret: *& quæ audivisti a me, scribens, per plures testes, hæc appone fidei hominibus, qui apti fuerint etiam alios docere*, *2. Tim. II. 2.* Quod addidit: *quæ a me audivisti in fide & charitate, quæ in Christo Jesu*; id etiam diversas Interpretum expertum sententias est. Quidam enim fidem ac charitatem, tanquam qualitates subiecti, seu virtutes Timothei, quibus Paulum audiens præditus fuerit, respiciunt, ac si sensus esset, Timotheum non solum verba Paulina fide accepisse, sed & fidei junxisse charitatis affectum, quærendo, non quæ sua, sed quæ Christi essent. Alii hæc verba referunt ad audiendi modum, quia per fidem & charitatem præstatur, ut non recedatur ab illa sanorum verborum hypotyposi. Quæ expositiones, apud GERHARDUM (a) & CALOVIIUM (b) videndæ, licet, ut analogiæ fidei nequam diffformes, admitti possent; præferenda tamen eorum sententia videtur, qui objectum heic hypotyposeos sanorum verborum indicari docent, hoc sensu: formam habere sanorum verborum, i. e. sanæ doctrinæ, quæ versatur circa fidem & dilectionem, ut sic fidei integritatem, & caritatis sinceritatem retineas; quem sensum textui maxime congruere, GERHARDUS (c) bene indicat. Quod si enim priorum alteruter intenderetur,

deretur, Apostolus haud dubie adverbium similitudinis *ὡς* usurpasset, *quomodo a me audivisti*, qui vero pronomine relativo utitur: *ὡς ὡς ἐμὲ ἤκουσας*. Nec obstat praepositio *ἐν*, five *in*, cum dicitur: *ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ*, *in fide & charitate*. Nam eam quandoque aliam induere significationem, & speciatim etiam pro *de* poni, deque objecto intelligendam esse, GLASSIUS (d) docet, allegato hoc ipso nostro loco, quem ita interpretatur: *quæ a me audivisti, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ*, *in fide & dilectione, quæ est in Christo Jesu, h. e. de fide & dilectione*. Notatur enim objectum & materia doctrinae Pauli. Sic & Phil. I. 30. Matth. X. 32. Alibique, (e) loco hoc ad analogiam fidei relato, eandem habet interpretationem: *De fide & dilectione*, addito: *ita enim particula IN alibi quoque accipitur, Rom. XI. 1.* Atque hanc expositionem etiam Lutherus ceteris prætulit, Textum nostrum transferendo: *Halt an dem Fürbilde der heilsamen Worte, die du von mir gehöret hast, vom Glauben, und von der Liebe in Christo Jesu.* Nam praepositio germanica *von* sermonis objectum indicat. Proxime proinde directeque objectum sanorum verborum, quorum Timotheo habenda hypotyposis, hic exprimitur, quod sit fides atque charitas, ut in quibus cardo totius Religionis Christianæ vertitur, 1. Job. III. 23. Quo tamen ipso non excluditur, ad quem omnis sana doctrina dirigi debet, finis, de quo hæc intelligere videtur QVISTORPIUS, (f) tria in hoc dicto Paulino notanda, docens: Primo, *quæ esse substantia debeat doctrinae*, nimirum sani sermones, quos ab Apostolo accepimus. Secundo, *quis in docendo modus, ratio & methodus sit observanda*, nempe hypotyposis & forma Apostolica. Tercio, *quod in docendo sit respiciendum*, scilicet: *Ad fidem & charitatem, quæ est in Christo Jesu.* Duo hæc, addit, *sunt potissima doctrina Christianæ capita: fides, rerum coelestium cognitionem, DEUM, ejusque gloriam: charitas proximi spectat edificationem.* In his docentium labor esse debet occupatus, ut fidem in DEUM, charitatem in proximum inculcet, atque ita DEI gloriam, & proximi edificationem procuret. Quorum & digitum intendit LUBINUS (g) Nostras verbis Textus nostri: *In fide & dilectione, quæ est in Christo Jesu; hanc paraphra-*

paraphrasin adjiciens : ut homines in Christum credant , & ex fide Christi proximum diligant , & innocenter in DEUM vivant. Quemadmodum enim alias aliæ causæ sæpe coincidunt ; ita & una eademque res unius ejusdemque tractationis & objectum & finis esse potest , sicuti DEUS Theologiæ & finis est & objectum. Sed hæc quidem heic loci præcipue nobis attendenda, discutiendave non sunt.

- (a) Adnot. ad post. D. Pauli ad Timoth. Epist. h. 1. (b) Bibl. Illustr. h. 1. (c) l. c. (d) Philol. Sacr. Lib. III. f. Grammat. S. Tract. VI. Can. 6. num. 1. (e) Philol. Sacr. Lib. II. Part. II. Sect. 2. p. m. 355. (f) Comment. Analyt. in S. Pauli ad Timoth. Epist. h. 1. (g) in Poster. ad Tim. Ep. h. 1.

§. V. Haud vero prætermittendum penitus erit verbum præcepti : Ἐξε, quod Apostolus hic usurpavit, ab aliis *habe*, aliis vero *tene*, redditum, sensu tamen eodem. Est nimirum illud hoc loco non de quolibet habendi & possidendi modo, sed cum emphasi intelligendum, ut habeatur nimirum, non tam externa quædam sciagraphia & delineatio, qualem vel pictores, vel architecti ob oculos sibi ponunt, illius ad imitationem picturam quandam confecturi, aut adificium exstructuri; quam internus potius mentis conceptus : isque non superficialius & facile amissibilis, sed habitualis, menti firmiter infixus ac permanens. Nam doctrina, ut menti proponitur, sic mente recipienda & retinenda est : unde & hypotyposin sanorum verborum animo firmiter impressum teneri, necessarium est. Id quod bene observavit GROTIUS, (a) quando ὑποτύπωσις latinè reddidit *Exemplar*, mox addito : *sed intellige exemplar in animo fixum, quod ἰδέαν Platonici vocant.* Ideæ namque rerum menti altius infiguntur & inhaerent. Quapropter, quoniam, sana verba heic intelligi, vidimus, quibus doctrina sana cum aliis communicanda est, a vero nos non aberraturos reputamus, si dixerimus, habitum hypotyposeos sanorum verborum Jac. I. 21. exprimi per λόγον ἐμψυχον, *sermonem insitum, sive verbum implantatum*, adeoque in mente radicatum, ac ei tenaciter inhaerens. Verbum, inquam, non innatum aut con-

genitum, quomodo vocem hanc, ex BECKMANNO, (b) etiam LEIGHIUS (c) vertendam putat: quale verbum internum, externo & Scripturario contradistinctum, quod & lumen internum, spiritum internum, internum testimonium, Christum in nobis, aliisque appellationibus denominant, omnibus hominibus, etiam ante Verbi externi auscultationem, inexistens, Fanatici comminiscuntur, quorum & hunc locum Jacobæum CHRIST. DEMOCRITUS, five DIPPELIUS (d) trahere nititur; sed verbum, externe propositum, five ore prolatum, five Scripturis *ἡ ἐκείνη* comprehensum, mediante lectione, vel auscultatione menti impressum ac firmiter inhaerens, quemadmodum semen, in terram sparsum, radices in eadem agens, ei implicatur, ut inde evelli sæpe non sine labore queat, aut sicut furculus, trunco insertus, eidem firmiter inhaeret. Immo verbum *ἐκείν* ad *ἐξ* hic concipiendam nos deducit, seu habitum, qui perfectam mentis promptitudinem dicit, difficulter ab ea mobilem. Admonetur itaque Timotheus, hypotyposin sanorum verborum non solum integramente, sed etiam firmiter tenaciterque retinere, quo in doctrina, aliis tradenda, illius sit observantissimus. Idque confirmat Apostolus v. sq. 14. addens: *bonum depositum custodi per Spiritum S., qui habitat in nobis.* Ubi rursus per Metaphoram & analogice loquitur. Quemadmodum enim Depositum, quod & aliis Commendatum dicitur, quando non pro ipso contractu, sed pro objecto contractus accipitur, est res quædam in commercium veniens, alterius fidei commissa, ac ad custodiendum tradita, ab altero vero eum in finem recepta, donec usque a deponente repositur, ideoque circa eam depositarii cura & fidelitas requiritur, *Levit. V. 21. sqq.*; ita Paulus doctrinam, a se Timotheo traditam, & ab hoc mente conceptam, sancte fideliterque custoditam vult, ut pura illibataque servetur, quod, ceu hypotyposis sanorum verborum & exemplar, respici queat, quotiescunque cum aliis eadem communicanda & eorum instillanda mentibus esset. Ad hujusmodi autem fidelem sancti depositi, hypotyposeos nimirum sanorum verborum, custo-

custodiam Spiritus S. operationem in Doctore Ecclesiæ requiri, Apostolus innuit, quia naturalis homo suis propriis intellectus viribus, quæ Spiritus DEI sunt, capere, iisque assentiri non potest, 1. Cor. II. 14. coll. Cap. XII. 3. ut igitur ad hypotyposin sanorum verborum, cum recte concipiendam, tum firmiter retinendam illuminatio ac operatio Spiritus S. non immediata & Fanatica, sed quæ mediante ipso Verbo fit, 2. Petr. I. 19, ceu necessaria præsupponatur.

(a) Annot. Bibl. h. l. (b) de Origin. Verbor. (c) Crit. Sacr. N. T. voce ἐμψυχος. (d) Papism. Protestant. vapulant. Cap. II. Oper. sub tit: Größster Weg zum Frieden mit Gott und allen Creaturen p. 148.

§. VI. Atque hæc hætenus, qua fieri licuit brevitate, de dicti hujus Paulini singulorumque illius verborum genuino sensu, pro scopo nostro, præmittenda fuere, quo ipsum Translationi nostræ fundamentum supponi posset. Plures autem diverforum illius interpretationes colligere, & sub examen vocare, præsens institutum non requirit, non primario Exegeticam heic nobis Dissertationem molientibus, sed praxin potius respicientibus ipsam, ad quod eam, quam veram reputamus, expositionem attulisse, sufficit. Quodsi tamen cujuscumque interfit, varias variorum Textus hujus Exegesin inquisivisse, is easdem, numero non exiguo, apud ARETIUM (a) & LEIGHIUM (b) videre poterit. Interim paraphrasin heic subjungemus LUBINI Nostri, (c) qua vix clariorem, Textuique convenientiorem invenire dabitur, quemadmodum omnes Viri hujus Epistolarum, cum Paulinarum minorum, tum Catholicarum, ut dici sueverunt, Expositiones Paraphrastico-Porismaticæ, non succinctæ magis, quam perspicuæ, & ex ipsis Scripturis desumptæ, solidissimæ sunt, ut si quæ aliæ, luci rursus publicæ dari mereantur, ex quo haud leve sacræ Exegeseos Studio sperandum emolumentum foret. Hæc autem Pauli verba, de quibus hætenus, ita interpretatur ille: *Certam quandam expressam formam doctrinæ Christianæ, & sanorum, ad sanitatem animæ conducentium, salubrium & salutarium verborum etiam*
B 2 *atque*

atque etiam tene, verborum illorum, quæ ex me audivisti, qui illa a Filio DEI accepta tibi communicavi: esto tenax doctrine illius, quam didicisti a me, non modo quoad substantiam, sed etiam quoad figuram sermonis & orationis, ut non solum eadem quæ ego sentio, sentias, sed eodem etiam modo mecum loquaris, ut in omnibus fidei articulis non solum recte sentias, sed eodem etiam, prout ex me cognovisti, sanis sermonibus exprimas, ut doctrina tua vera ac sana constet etiam certis verbis & sanis loquendi ex verbo DEI petitis pbrasibus, quibus doctrina Christiana ob oculos depicta semper tibi versetur, quæ doctrina consistit in fide & dilectione, quæ est in Christo JESU, ut homines in Christum credant, & ex fide Christi proximum diligant, & innocenter in DEUM vivant. Doctrinam Evangelii, tuæ fidei commissam, pretiosissimum illum cælestium opum thesaurum, & præclarum illud depositum, unde omnium hominum salus dependet, & cui Diabolus potissimum insidiatur, & quem thesaurum doctrine cælestis apud te deposui: illum salvum & incorruptum custodi, & accurate etiam atque etiam conserva, id quod facere potes, non quidem per tuas facultates, aut vires humanas, sed per Spiritum Sanctum, qui in nobis habitat, & hæc vires nobis sufficit & conservat. Concise magis equidem, haud tamen minus congrue, TIRINUS (d) hunc locum παραφραζα: Formam, ὑποτύπωσις, id est, vivum exemplar, nativam imaginem, claram representationem habe, id est, mente retine, verborum sanorum, id est, solidæ sanctæque doctrine, a me tibi traditæ. Hoc bonum depositum, hunc pretiosum doctrine thesaurum diligenter custodi, ope & gratia Spiritus Sancti.

(a) Comment. in Epist. D. Pauli ad Tim. I. c. (b) Crit. Sacr. N. T. voce ὑποτύπωσις. (c) Comment. in Epist. Pauli min. & quidem ad Tim. h. l. (d) Comment. in S. Script. Tom. II. & quidem in Epist. ad Tim. loc. alleg.

§. VII. Jam autem inquirendum specialius erit, quamnam igitur rem per illam hypotyposin sanorum verborum Paulus intellectam velit? Ubi Fanatici suum internum & substantiale verbum, quod alias crepant, nobis insinuare non audebunt, utpote quod hinc statim Apostolus arcet, dum partim in plurali λόγους, s. verba nominat, partim ad ea provocat verba,

verba, quæ ab ipfomet Timotheus audiverat, verba fcilicet externa, ore prolata. Quapropter eos, tanquam nos heic parum moraturos, mittemus. Pontificios autem fi quæfiverimus, illi plus nobis negotii faceffere videbuntur, utpote quibus in promptu refponfo eft, intelligi hic traditiones non-fcriptas, & reconditam quandam doctrinam Timotheo diligenter a Paulo commendatam, fimplicioribus & imperfectioribus minime communem, uti contendit MART. PERESIUS, (a) Guidixienfium quondam Epifcopus, & SALMERO, (b) Jeſuita, brevibus, quaſi de re certa nihilque dubii habente, ſcribens: *Indicat traditionem, cujus auctoritatem hic exaltat*; ut plures non allegemus. Veruntamen nec, ut cum iſtis magnopere rixemur, ulla neceſſitas flagitat, ſiquidem traditiones iſtæ alia extra Scripturam dogmata fidei, de quibus unice hoc loco fermo eſt, continentes, dudum, tam a Noſtris, CHEMNITIO, (c) SCHROEDERO, (d) DREIERO, (e) quam Calvino-Reformatiſ, CHAMIERO, (f) RIVETO, (g) MOLINÆO, (h) aliisque quamplurimis, exploſæ ſunt. Et noſtro ſpeciatim in loco eaſdem non intelligi, contra ESTIUM peculiariter evicere GERHARDUS (i) atque CALOVIUS. (k) In eo quippe totus eſt Apoſtolus, ut ſalvificam Evangelii doctrinam ſancte cuſtodiendam Timotheo commendet, quæ quoniam ad omnes ex æquo pertinet, certe, non fuit Hypotypoſis illa ſanorum verborum, a Paulo auditorum, arcana quadam & ſecretior doctrina, quam non in omnium pervenire notitiam oporteret. Et quoniam Scriptura, quæcunque homini ad fidem & ſalutem cognitu credituque neceſſaria ſunt, ſufficienter continet atque proponit, ex teſtimonio, uti *Johannis, Cap. XX. 30. 31.* ita & ipſius Pauli hac ipſa in Epiftoſa *2. Tim. III. 15.* ad quid, quæſo, reconditior illa & arcana doctrina utilis foret? quandoquidem unicus Scripturæ totius finis, reſpectu hominum omnium, ſalus eorum æterna eſt; aut quodnam ejus fuiſſet objectum? Novimus equidem, quoad Paulinum hunc locum ſpeciatim excipere Pontificios ſolere, loqui eundem de Scriptura Veteris duntaxat Teſtamenti, quippe quæ ſola, Ti-

motheo adhuc puero, exstiterit. Verum non animadvertunt, ita se suo se proprio gladio jugulare. Quod si enim solius Veteris Testamenti Scriptura hominem ad salutem per fidem sapientem reddere potuit, ut Traditionibus aliis ad hoc non fuerit opus: quidni multo magis de tota utriusque Testamenti Scriptura idem pronuncian- dum? Et esto, Timotheum in pueritia sua non nisi Scripturas Veteris Testamenti didicisse, numne adultior factus, etiam, quæ tum jam exstabant, Novi Testamenti Scripta legisse censendus est? Editæ enim, Paulo hæc scribente, jam erant, præter Historiam Evangelicam, a tribus prioribus Evangelistis scriptam, reliquæ Epistolæ Paulinæ, ut de reliquorum Apostolorum, exceptis forte Johannis, Epistolis non dicamus, omnes, siquidem hanc omnium illius postremam fuisse, ex *Cap. IV. 6. 7.* conjicere datur. Tantumque abest, ut reliquas Epistolas Pauli Timotheus non legerit, ut potius plurimum ipse pars fuerit, uti *2. Cor. I. 1. Philipp. I. 1. Col. I. 1. 1. Thess. I. 1. 2. Thess. I. 1. Philem. v. 1.* videre est, has vero duas, ad eum ipsum directas, illum legisse, oportet. Jam vero, quæ Apostolus ad fidem & salutem cognitu necessaria ore proposuerat, eadem & in litteras redegit. Ita, quod ore tenus Corinthiis prædicaverat de S. Domini Cœna, uti *1. Cor. XI. 23.* testatur, ibidem mox scripto repetitum denuo proponit. Similiter & dogma de resurrectione mortuorum iisdem antea ore inculcaverat, *1. Cor. XV. 1. sqq.* quod nunc in memoriam illis revocaturus redigit in litteras. Atque eodem modo & hic cum Timotheo agit. Quare Hypotyposis illa verborum, quæ ex eo Timotheus audiverat, præterquam ab eo scriptam, nulla alia Pauli doctrina erat. Quapropter Pontificiorum hinc traditiones & arcana doctrinæ faceffant.

- (a) Lib. de Divin. Apostol. atque Ecclesiast. Tradition. Part. III. Adfert. 10. (b) Disputat. in Epist. D. Pauli Tom. III. in post. ad Timoth. Disp. 2. (c) Exam. Concil. Trident. Part. I. Loc. 2. (d) Tract. de Jud. Controvers. Cap. XIII. sqq. (e) Controvers. Pontif. Disp. IV. (f) Panstrat. Cathol. Tom. I. Loc. I. Lib. IX. cap. 12. (g) Isag. s. Introduct. General. ad Script. S. V. & N. T. c. XXVI, XXVII, It. Cathol. Orthod. Tract. I. Qv. 9. (h) De Perfe-

Perfectione Script. adversus Tradition. Eccles. Roman. (i) Ad-
notat. in 2. Epist. ad Timoth. h. l. (k) Bibl. Illustr. h. l.

§. VIII. Aliam COCCEJI (a) deprehendimus sententi-
am, putantis, ipsos Apostoli sermones, seu verba, Timotheo,
ut hypotyposin, tenendos, commendari, mutata propterea
verborum Textus constructione. *Constructio*, inquit, *verborum*
hac est: ἔχε ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ ὑποτύπωσιν λόγων, id est, λόγους
ἔχε ὑποτύπωσιν. *Sanos sermones, quos ex me audivisti, habe exemplar*
in fide & charitate. Allegataque Chrysostomi interpretatione,
subjungit: *Sensus, verborum nempe Pauli, est: Habe illos sermo-*
nes, quos a me audivisti: qui sunt sermones sani: habe eos ὑποτύπωσιν,
h. e. exemplar loquendi, & cogitandi, & faciendi: habe eos in fide &
charitate. Non vult, ut Timotheus eos sermones cum aliis sermonibus
commutet, sed, ut eisdem sermones loquatur, & ita cum ipso ὑποτύ-
πωσιν, sibi traditam, sive exemplar, quod acceperat, exprimeret, &
idem exemplar aliis imitandum traderet & instillaret. Quam inter-
pretationem non improbat HERM. WITSIUS, (b) nescire se,
dicens, anne vulgari illa, quæ Metaphoram in his verbis ab
arte pictoria, vel aliunde ducit, commodior sit. At vero, utut
de posteriori hac expositione sit, nihil hic invenimus causæ,
cur verborum Apostolicorum aliam, ac in Textu jacent, con-
structionem adornemus. Si verba ipsa pro hypotyposi illa ha-
benda sunt, necessario in isto præcepto Paulino Ellipsis confin-
genda est ejus, quod isti hypotyposi conformandum, quod-
que eam, ceu normam & exemplar, respicere ac imitari debet.
In typo quippe duo involvuntur: res, quæ ipse typus, seu
exemplar est, & res, cujus est exemplar, seu typus; quarum
istam substantiam, hanc, objectum typi: istam relatum, hanc
correlatum dixeris. Quemadmodum Paulus Titum, qui se-
metipsum typum & exemplar exhiberet bonorum operum, hor-
tatus est Tit. II. 7. περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν
ἔργων. At verosimile non est, Apostolum objectum, seu cor-
relatum hujus ὑποτύπωσης non expressisse, vel saltem non sa-
tis clare innuisse: quod, relicta verborum, ut exstant, con-
structione, cuilibet sine difficultate innotescit, quod nimirum
fit

fit illa idea, sive conceptus mentis verborum, a Paulo acceptorum, cuius in propaganda doctrina memor esse debeat, quò & ipsemet non nisi sana proferat verba. Et, si, prout ipsis visum, constructionem verborum, citra gravissimam causam, mutandi licentia Interpretibus fuerit, quales non expositiones illi sapius, ut diversa sunt hominum ingenia, variaque præjudicia, queis eas accommodarent, commenturi essent? Ne igitur, Apostolo sapientiores haberi velle, aut Grammaticas ei regulas præscribere, videamur, vel ipsius COCCEJI (c) ex monito: *Ne simus κριτικοί, ut verba DEI vivi mutemus, aut pro iis nostra substituamus; sed secundum verba DEI & litteras ipsas simus διακριτικοί καλῶς τε καὶ κακῶς, & pretium è vili educamus;* verba Pauli in ea, qua ipse posuit, accipimus constructione, hypotyposin intelligentes, cuius correlatum sunt sana verba, conformanda iis, quæ Apostoli ex ore Timotheus acceperat. Minime tamen, per illam Systema quoddam Theologiæ denotari, putamus, quod Interpretum nonnulli, hypotyposin sanorum verborum per delineationem, sciagraphiam, brevem vel rudem designationem doctrinæ reddentes, designare videntur, prout etiam Celeberr. Dn. D. BUDDEO, (d) jam observatum. Quantumlibet enim ad Theologiam systematicam præcise non requiratur, ut in litteras redacta & scripta sit, quin etiam menti habitualiter inhærere queat; haud tamen verosimile videtur, Apostolos omnia ad fidem & salutem cognitu necessaria doctrinæ Christianæ capita conjunctim, una serie, ac in congrua connexionem, iustoque ordine, cum eorundem explicatione, confirmatione, atque defensione, (quæ omnia, sicuti partim ipsa vox συστηματος arguit, partim usus loquendi postulat, ad Theologiam Systematicam requiruntur) auditorum suorum cuipiam proposuisse. Quod enim si factum fuisset, dubio procul tale nobis Systema doctrinæ Apostolicæ, vel saltem ulla illius vestigia superessent, quibus Ecclesiæ Doctores sanè haud parum fuisset consultum. Potius Apostoli, prout occasio, conditio auditorum, aliæve circumstantiæ vel postulare, vel permittere videbantur, hæc istave potissimum doctrinæ Christianæ capita

capita tradidere, quemadmodum tam ex eorummet concionibus, in Actis passim exhibitis, quam Epistolis intelligere datur. Neque ratio docendi in Ecclesia plantanda & ante completum Scripturæ canonem ex doctrinæ methodo in Ecclesia plantata, completo jam Scripturæ canone, æstimanda erit, aut juxta eam exigenda.

(a) Comment. in Epist. ad Tim. h. I. (b) Miscell. Sacr. Tom. II. Exercit. XVI. §. 5. (c) in Præfat. alleg. Comment. (d) Institut. Theol. Dogmat. Lib. I. Cap. I. §. 52. ***

§. IX. Istis igitur missis, dicendum erit, per Hypotyposin sanorum verborum Paulum hic proxime quidem intelligere, quam institutione sua Timothei menti imprefferat, ideam & conceptum verborum, quibus salutarem illi doctrinam inculcaverat, ut is, alios docturus, eam sollicitè respiceret ac observaret, quò & ipse non nisi sana proferret verba, congrua illis, quæ abs Apostolo audiverat. Remote tamen etiam ad Verbum scriptum, seu Scripturam S. procul dubio respectum habet, quippe quæ sana verba continet, & ex qua omnis, ceu fonte suo, salutaris doctrinæ notitia haurienda. Vt igitur haud incommode Hypotyposin sanorum verborum in externam, sive scriptam, & internam, sive habitualement, distinguere queamus. Dum autem Hypotyposin hanc sanorum verborum Apostolus tenendam commendat, facile quemvis intelligere, arbitror, eandem non minus omnibus singulisque genuinis Ecclesiæ Doctores una commendari, & ab iis pie sancteque teneri ac observari debere. Paulus etenim cum hoc suo discipulo in Epistolis hisce, tanquam Episcopo, seu Ecclesiæ Doctore atque Ministro, agit, ut, præter alia, posterioris hujus *Cap. II. 15. IV. 2. & 5.*, quam apertissime docent. Christus quippe, Ministerium instituens, non ad solum Apostolorum personas illud adstrictum voluit, sed ordinavit, ut, quamdiu mundi hujus machina superesset, Ecclesiâ in eadem sibi collectâ, regnum gratiæ propagaretur, & homines, ad illud invitati, per instituta & ordinata a se media, a Ministerio illis applicanda, ducerentur ad salutem æternam, ut ex *Matth. XXVIII. 20.*: hanc enim

promissionem non ipsi Ministerio, sed Apostolorum duntaxat personis factam esse, sine absurditate dici non poterit; & *Eph. IV. 11. 12. 13.* manifestum est. Quorsum etiam variorum, ad commune commodum Ecclesiae vergentium, donorum Spiritus distributio, *1. Cor. II. 7. sqq.* respicit, ut eorum nempe collatione Ministerium Spiritus, & per illud Ecclesia conservetur. Quamobrem etiam sequentes jam Ministri, licet non ab ipso DEO immediate, sed hominum opera Ecclesiae praefecti, Episcopi, a Spiritu S. gregi praepositi, dicuntur, ad pascendum Ecclesiam DEI, *Act. XX. 28.* Hinc, quidquid Apostolis suis, ut in Ministerio atque docendi munere constitutis, Christus sive promisit, sive praepit, id ipsi Ministerio adherere, & quamdiu Ecclesia supererit, Doctoribus ejus atque Ministris omnibus praepceptum promissumve judicandum est. Nec minus, quod Apostolus Timotheo in his Epistolis, tanquam Episcopo & Ecclesiae Doctori mandat atque praescribit, singuli Doctores & Ministri, siquidem eorundem eadem ratio est, sibi quoque mandatum atque praescriptum reputent, necesse est. Id quippe totum harum Epistolarum argumentum insinuat, ubi etiam indefinite de Episcoporum virtutibus agitur, ut taceamus *Tit. I. 9.* quovis in Episcopo requiri, ut, quod eodem redit, *tenax sit ejus, qui est secundum doctrinam fidelis sermonis, ut potens etiam sit adhortari in doctrina sana, & contradicentes arguere.* Idem etenim, quod Timotheo, Verbum divinum omnibus, quotquot in Ecclesia docendi munere funguntur, concreditum est, eadem omnibus tradita, auditoribus suis inculcanda, salutis doctrina; quamobrem & eadem, doctrinam exprimentia, verba. Sed ne quidem opus ducimus esse, hoc multis probari, quod a cunctis, vel sine probatione, concessum iri, praesumere licet.

§. X. Extra dubium itaque posito, Hypotyposin sanorum verborum omnibus singulisque Doctoribus Ecclesiae pie sancteque servandam esse, non erit, ut multis dicatur de verbis phrasibusque Scripturae, utpote a DEO ipso inspiratis, *2. Tim. III. 16. 2. Petr. I. 21.*, tenendis, servandis & in doctrinae propositione usurpandis. Ut namque, *qua DEI sunt nemo novit, nisi*

Spiritus

Spiritus DEI, *1. Cor. II. 11.* ita nec cuiquam, queis veram de DEO divinisque rebus doctrinam exprimat, verba suo ex ingenio arbitrio formare ac confingere licebit. Quare primario sanorum verborum Hypotyposis ea erit, quam ipse DEUS elocutus est & exhibuit in Verbo suo. Nec quisquam his meliora dare unquam valebit. Nihilominus tamen Ecclesiæ quoque potestas atque licentia competit, vel re ipsa exigente, vel occasione aliunde datâ, verba, phrasæ & loquendi modos adhibendi, quæ totidem litteris ac syllabis quidem in Scriptura non inveniuntur. Quantumlibet enim nulla extra Scripturam dogmata quoad substantiam nova cudere, Ecclesiæ concessum sit, quin soli salutis auctori & datori, quid ad eandem obtinendam utile nobis ac necessarium, definiendi potestas competat; dogmata tamen, in Verbo revelata, interpretari, Ecclesiæ Doctorumque illius munus est, ad quod & aliqui donis necessariis peculiariter, nonnulli etiam præ aliis, instruuntur, *1. Cor. XII. 10. 30.*, ita tamen, ut interpretationes eorum ad analogiam fidei adstringantur, *Rom. XII. 7.* quò perpetua sit harmonia & consensus omnium doctrinæ Christianæ capitum, tam inter se ipsa, quam cum fundamento suo, doctrina nimirum de Christo Redemptore, & causa meritoria salutis nostræ. Hinc Ecclesia orthodoxa semper, inde ab incunabulis suis, optimo consilio, ceu Symbola docent, hunc morem tenuit, ut, quamvis alia & Scripturæ ignorata dogmata nobis obtrudendi licentiam sibi vel auctoritatem non arroget; alia tamen aliaque subinde non solum vocabula, in Scripturis utut expresse non exstantia, modo res iis significata, & æquipollentia, vel saltem cognata nomina inibi habeantur, pro rerum necessitate adhiberet, verum etiam integros loquendi modos introduceret, sive ad stabilendam, sive ad apte exprimendam sanam doctrinam comparatos. Ecclesiam enim universalem falli ac fallere, haud temere putandum est, utpote cui tot de veritate in ea conservanda promissiones divinæ factæ, *Matth. XVI. 18. Jo. XV. 16. 17. XV. 13.*, ex quo & *1. Tim. III. 15.* columnæ fundamentique veritatis testimonium ac elogium habet. Neque tantum de oecumenicis,

menicis, verum etiam particularibus orthodoxæ Ecclesiæ nostræ Symbolis id ipsum adferendum est. Vel enim eadem in statu confessionis edita sunt, vel falsæ quorundam doctrinæ phrasibusve, sensum veritati rei minime congruum exprimentibus, opposita, quo tantò clariùs effulgeret lux veritatis. Istis autem in casibus assistentia & illuminatio Spiritus S. quibuscunque veris Ecclesiæ Doctores promissa est, *Matth. X. 17. - 21. coll. 2. Cor. III. 4. 5. 6.* Nam promissiones, Apostolis in officio suo constitutis factæ, Ministerio ipsi adhærent, ut quamdiu hocce durabit, tamdiu illarum eodem fungentes, similibus in casibus, quantum Ecclesiæ jam plantatæ ratio postulat, participes futuri sint. Quæ igitur Symbola, ut unanimi totius Ecclesiæ consensu, tanquam doctrinarum sacrarum expositiones, Scripturæ S. & analogiæ fidei conformes, approbata atque recepta sunt; ita & ab illius civibus & membris instar cuiusdam hypotyposeos sanorum verborum meritò respiciuntur. Id quod pluribus demonstratum jam est a BERNH. von SANDEN, (a) SONNTAGIO, (b) DEUTSCHMANNO. (c) Et hic quidem, inter alia, ex ipso vocabulo hypotyposeos istud probatum dare voluit, ita scribendo: (d) *Nos si plenius vocem, ejusque primam originem, & ad Verbum DEI relationem hic observamus, quod hæc tria se mutuo sequantur: nimirum ἀρχέτυπος, vel πρωτότυπος in DEO, τύπος, vel ἐκτύπος doctrinæ in Verbo DEI, Rom. VI. & denique πρῶτον ὑποτύπωσις, quædam vel effigatio secundum typum, vel subordinatum exemplar, quod emphasis præpositionis ὑπὸ, vel ejus tum absoluta significatio, tum consultæ compositionis ratio nobis indicare videtur, qua ratione, causa foret in DEO, norma reperiretur in DEI vel Scripturæ Verbo, forma seu formula in Apostolico vel Ecclesiastico Verbi præconio; nimirum πρωτότυπος doctrinæ dicitur in DEO, τύπος in DEI vel Scripturæ Verbo, sed ὑποτύπωσις in ministeriali Doctores, vel Apostolicorum, vel Ecclesiasticorum præconio. Quod argumentum an satis stringens sit? penes alios judicium esto. Interim propterea certissimum manet, Libros Symbolicos a nobis Scripturæ neququam æquiparari, nec eidem a latere poni, sed subjici, ut*

Scriptura

Scriptura S. primaria sit maneatque, Libri Symbolici vero secundaria & subordinata duntaxat habeantur sanorum verborum hypotyposis. Atque huc ipsius Ecclesiæ nostræ intentionem redire, ex eo quam apertissime patet, quod primum ubique ad Scripturam S., tanquam unicam regulam & normam, secundum quam omnia dogmata, omnesque Doctores aestimari & judicari oporteat, provocat, (e) expresse addito: *Reliqua vero sive Patrum, sive Neotericorum scripta, quocunque veniant nomine, sacris litteris nequaquam sunt equiparanda, sed universa illis ita subjicienda sunt, ut alia ratione non recipiantur, nisi testium loco, qui doceant, quod etiam post Apostolorum tempora, & in quibus partibus orbis, doctrina illa Prophetarum & Apostolorum sincerior conservata sit.* Quod tamen interim Ecclesia nostra, Libros Symbolicos subordinatam quandam hypotyposin sanorum verborum haberi, velit, ex eorundem *Præfat. general.* (f) patet. Posteaquam enim, quænam præcise Symbola Ecclesiæ nostræ habenda, definitum erat, additur: *Quare etiam nos ne latum quidem unguem vel a rebus ipsis, vel a phrasibus, quæ in illa habentur, discedere, sed juvante nos Domini Spiritu, summa concordia constanter in pio hoc consensu perseveraturos esse, decrevimus: controversias omnes ad hanc veram normam & declarationem purioris doctrinæ examinaturi.* Quem etiam in finem *Sol. Declarat. Form. Conc.* (g) ita orditur: *Primo ad solidam, diuturnam & firmam concordiam, in Ecclesia DEI constitutendam, necessarium omnino est, ut certa compendiaria forma & quasi typus, unanimi consensu approbatus, exstet: in quo communis doctrina, quam Ecclesiæ sinceriores & reformatæ Religionis profitentur, e Verbo DEI collecta, exstet.* Etenim ea in re exemplum primitivæ Ecclesiæ sequimur, quæ in talem usum sua quedam certa Symbola semper habuit.

- (a) Dissert. de Forma Sanor. Verbor. servanda Theol. Doct. in Eccles. Luther. annexa ej. Theol. Symbol. Luther. (b) Exercitat. de Forma Sanor. Verb. Altorf. 1692. recusa 1717. (c) Disput. de Hypotyposi Sanor. Verb. f. Rhematol. Ecclesiast. Wittenb. 1687. (d) §. 4. (e) Præfat. Epit. Form. Conc. p. 570. num. I. (f) pag. penult. (g) pag. 631.

§. XI. Sunt equidem, qui, reperisse se, sibi videntur, quæ tam universim commendatæ huic sanorum verborum hypotyposi, quam speciatim annumeratis ei Libris Symbolicis, opponant; haud tamen tanti eadem sunt, quæ necessitatem servandæ illius tollere, aut obligationem ad eam a nobis auferre valeant. Quare nec illa nunc cursum nostrum morari patiemur, infra iisdem obviam ituri. Quin plurima eorum sponte sua ruitura sint, ubi, quousque hypotyposis illa sanorum verborum extendatur, & quatenus ad eam pie sancteque servandam obstringamur, aliquantum plenius magisque dilucide exposuerimus. Id vero non melius, arbitramur, expediri posse, quam si genuinus terminorum, seu vocabulorum, & loquendi modorum in Theologiâ usus per Aphorismos certos, qui Regularum instar esse possint, ostendatur, exemplis, uno alterove, in utramque partem, quæ totum hoc illustrare negotium queant, subinde adductis, quo nec in excessu hic facile peccetur, nec in defectu. Sit itaque jam

SECTIO II. APHORISTICA.

APHOR. I.

Vocabula in Scripturis expressè exstantia in eâ, quam illis habent, significatione in Theologia usurpari debent, nec alium iis temere sensum affingere licet.

§. I. Cum præc. Sect. §. IX. suppositum, primam atque primariam hypotyposin sanorum verborum S. Scripturam esse, ac ad eam pie sancteque servandam quemlibet Ecclesiæ Doctorem obligari, probatum sit, non indiget hic aphorismus confirmatione ulteriori. Nam ad Scripturam ubique Scripturarum in doctrinâ salutis, quam Theologia complectitur & exhibet, ablegamur, uti *Es. IIX. 20. Luc. XVI. 19. Job. V. 39. XX. 31. 2. Tim. III. 15. 16. 17. 2. Pet. I. 19.* quemadmodum & Christus ipse ac Apostoli, doctrinam suam confirmaturi, ad Scripturæ testimonium provocarunt. Et quia Spiritus S. Scripturam, non quoad res tantum, sed verba etiam inspiravit,

2. Tim.

2. Tim. III. 16., quis dubitare audet, eum, qui omnia scrutatur, etiam profunda DEI, & quæ DEI sunt, intimè novit, 1. Cor. II. 10. 11. res divinas verbis convenientissimis in Scripturâ expressisse? Est igitur ex origine suâ Scriptura fidelis ille, qui secundum doctrinam, sermo, cujus nos oportet esse tenaces, Tit. I. 9. est firmitus illud propheticum Verbum, cui attendere debemus, tanquam lumini lucenti, in loco tenebricoso, usque dum dies illucescat, & Lucifer oriatur in cordibus nostris, 2. Pet. I. 19. Quamobrem nefas omninò ducendum, verba Scripturæ, cum in Theologia versamur, cujus illa principium unicum est, non in ea, quam ex inspiratione divinâ habent, accipere velle, sed aliam iis, ab intentione Spiritus S. diversam, affingere significationem. At quam variè hîc peccatum fuerit, & hucdum peccetur, experientia docet, controversiis in Ecclesia nostra, vel ex sola vocabulorum in alieno à Scripturario sensu usurpatione, non paucis exortis.

§. II. Exempli loco sit terminus fundamenti, quem Scriptura, de fundamento fidei atque salutis nostræ loquens, semper & ubique in sensu architectonico usurpat, quem & cognata vocabula: lapis angularis, architectus, ædificium coagmentatum; phrasæque: fundamentum ponere, superædificare, ædificari; indicant quam apertissime, 1. Cor. III. 10. 11. Eph. II. 20. 21. 22. ubi allegoriam hanc isthac in significatione continuatam videmus: quamobrem illam hujus termini significationem hac in materiâ mutare nobis & aliam ei affingere non licebit. At vero, non obstante, quod Paulus, se, juxta gratiam DEI sibi datam, ut sapientem architectum, tale fundamentum posuisse, nimirum JESUM Christum, ut nemo aliud ponere possit, edicat 1. Cor. III. 10. 11. aliud tamen Celeb. DN. THOMASIVS (a) ponere ausus fuit, statuens, *fundamentum fidei esse amorem DEI ac proximi, & odium ac contemptum sui ipsius*, quod *sue* notanter vocat fidei fundamentum, quasi suam sibi cuilibet efformare fidem liceat, cum fides, tam quâ creditur, Eph. IV. 5. quam quâ creditur, Gal. I. 7. 8. 9. Eph. II. 20. 21. 22. una tantum sit. Quod igitur Thomasianum fundamen-

damentum subruere ac evertere cum alii, spirituales archite-
ctonicam à Paulo docti, statim aggressi essent, ipse fulcimen-
tum ei supponere voluit, (b) præsupposito, se loqui de fide,
non justificante, sed, quatenus confessionem de Symbolo vel
Systemate denotat, cujus articuli dividuntur in fundamenta-
les & non-fundamentales; termino *fundamenti* indigitare se,
dicens, *centrum & normam omnium controversiarum, adeoque & fun-
damentum & finem, ad quod omnia referri debeant in confessione fidei.*
Alium proinde vocabulo huic, ac quem Spiritus S. intendit,
imponere voluit significatum, unde nec causam juvat, quan-
do (c) scribit: *Id verò, credo, ne quidem ullus Philosophia tyro à me
postulabit, ut tempus perdam collectione infinitorum locorum ex lexicis,
metaphysicis item, & scriptis ipsorummet Theologorum nostratium, fi-
nem & normam ac in genere omnem propositionem primariam alicujus
disciplinae aut systematis recte dici fundamentum.* Nam licet termi-
nus fundamenti alioquin ambiguus sit, ac istis in significatio-
nibus adhiberi soleat; hac tamen in materiâ, ubi de funda-
mento fidei, etiam quæ creditur, seu confessionis ac systema-
tis doctrinæ de fide, agitur, Scriptura eum non nisi architecto-
nico in sensu sumit, ut ex loco *Eph. II. 20.* manifestum. Qua-
propter omninò, fundamentum fidei amorem DEI ac proximi
& odium ac contemptum sui ipsius dicendo, ab hypotyposi-
sanorum verborum receditur, eoque asserto fundamen-
tum, non fidei, sed Indifferentissimi crassioris poni, censendum
est. Quin ne quidem cum hypotyposi sanorum verborum con-
gruat, cum, per fundamentum fidei finem, normam, & prima-
riam propositionem omnis doctrinæ fidei denotari, dicitur,
prout alibi (d) ostensum, de quo plura heic addere non vacat,
cum & alia pensitari exempla postulent.

- (a) Disp. Problematis, an Hæresis sit Crimen §. 4. p. 12. (b) Pro-
gramm, ad Disp. Inaug. de Jure Princip. circa Hæret. (c) Cit.
Programm, p. 6. (d) Disp. exhibente Theff. recentius controv.
de Artic. Fid. Th. 2.

§. III. Babelis nomen in Scriptura Veteris Testamenti
propriè pro Regno Chaldaeorum Babylonico ejusque, unde de-
nominatio-

nominationem accepit, metropoli seu Regia sumitur; in Novo autem Testamento, exceptis *Matth. I. 11. 12. 17. Act. VII. 43. 1. Pet. V. 13.* mysticè, pro Regno Anti-Christi illiusque sede, quæ & alias magnæ meretricis nomine venit, urbe scilicet Roma, in Apocalypsi aliquoties à Johanne, & speciatim ubi Angelus casum ejus annunciat, *Cap. XII. 10. πόλις ἡ μεγάλη βαβυλῶν, ἡ πόλις ἰαχυρὰ, urbs magna Babylon, urbs fortis, appellata.* Id quod, heic quidem loci, probari, non attinet, utpote de quo nemini nostrum, quibuscum loquimur, dubium ullum est. Ex istis verò certum est, Spiritum S. nomine Babelis in Scripturâ nunquam de Ecclesia DEI, in quâ vera doctrina cultusque Verbo revelato conformis vigent, usum fuisse. Anne igitur illi, qui nostram, DEI gratiâ Lutheri ministerio à corruptelis Doctrinæ papisticis omnique cultu electitio & superstitionibus repurgatam, Ecclesiam Babelis, meretricis, Romæ hujusceque modi criminationibus conspurcare, gaudio sibi gloriæve ducunt, in hypotyposin sanorum verborum impingere, vocibusque diversam à Scripturariâ significationem imponere meritò censentur? Non allegabimus nunc veterum Fanaticorum catalogum, sed è recentioribus solum audiemus CHRIST. DEMOCRITUM f. DIPPELIUM, quem, inter alia alibi adducta, (a) hæc effutire (b) non puduit: *Daß unser Lutherische Secte, sowohl der Lehr als dem Leben nach, ein förmliches Babel sey, welches niemahls Zion gewesen, und darum den Nahmen eines verdorbenen Zions vielweniger meritirt, als die Römisch-Catholische Kirch.* Item: (c) *Man schmücke auch die Sure so gut man kan; so werden doch diejenige, so das Geheimniß der Bosheit verstehen, das Lutherische, oder gar Pietistische Rom wohl finden, und sich vor dessen Greueln zu creuzigen wissen.* Sed ab hujusmodi hominibus, de quibus Johannæum illud: *Exiverunt ex nobis, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum; sed ut manifestarentur, quod non omnes sint ex nobis, 1. Joh. II 19.* pronuntiandum, id equidem calumniarum genus ferendum esset; dolendum autem ut quam maximè, in medio Ecclesiæ nostræ tam sinistra de eadem judicia abs nonnullis ferri, illudque

que præjudicium vel per Cantilenas publicas vulgo insinuari. Alia enim ut taceamus, in novo quodam Cantico, ut in aliis, sic & in Libro hymnos continente Berolini iteratò excuso, quem DN. PORSTII *Præfatio* commendat, occurrit (d) Oda, cujus initium: Auf, Triumph, es kömmt die Stunde, quâ quidem primùm conceditur, Babelum mysticam Romam esse: (e) Stolztes Rom, du bist die Geile, die auf vielen, vielen, vielen, vielen großen Wässern sitzt, und mit ihrem Huren-Seile ganze Völker zu sich ziehet, und in schönster Brunst erhitzt; mox autem illi & coetus nostri junguntur; 4) Aber du bist nicht alleine, die du solche unverschämte offenbare Geilheit treibst: Deine Schwestern groß und kleine lauffen mit dir nach den Buhlern, daß du nicht alleine bleibst. 5.) Zion siehet auf den Strassen die entblößten und geschmückten stolzen Töchter Babels an, wie sie sich beschauen lassen, König, Priester, hoch und niedrig haben ihre Lust daran. 6.) Auf dem Lande, in den Städten hat die Sure mit dem Becher alle Heyden voll gemacht; Sie stolziert mit ihren Fetten, ihre Höhen, ihre Götzen sind von allen groß geacht; additis in eorum perditionem imprecationibus: 8) Zion neket ihre Wangen mit so vielen heißen Thränen über den Verwüstungs-Greul, und erwartet mit Verlangen in den Banden der Chaldäer ihres Gottes Sieg und Heil. 9.) Ach! wie lange sol es währen, o du Hüter deiner Heerde, daß die Sure sich erhebt? Hör, ach höre das Begehren, sende Hülffe deinem Volcke, das nach deinen Rechten lebt; triumpho velut ex iisdem acto, lætum pæana canendo: 10.) Amen! Zion ist erhört, unsre Thränen sind wie Wasser gegen Mittag ausgezehrt! seht Chaldäa ist zerstört, unser Weinen ist in Jauchzen, unser Last in Lust verkehrt. 11.) Freue dich mit Herz und Munde, du erkauftes, auserwähltes und erlöstes Israhel, siehe, Babels eigne Hunde, die die Frommen jagen müssen, fressen diese Jesabel. 12.) Wie erklinget, wie erthönet in dem Himmel, auf der Erden, deines großen Königs Ruhm! Babylon, die dich verhönet, ist gefallen, ist gefallen, Zion bleibt das Eigenthum. Nul- lum mihi dubium est, nec esse cuipiam, rerum & actorum aliquot lustris in Ecclesia nostra circumstantias pensitanti, potest, auctorem

auctorem hujus carminis, quisquis ille fuerit, dissidium il-
 lud in Ecclesiâ nostrâ, inter Pietistas & Anti-Pietistas, uti dicun-
 tur, exortum respexisse, istis, Zionis; his verò, Babelis, terræ
 Chaldææ, meretricis, Jesabelis nominibus, indigitatis. Ut o-
 mninò particulares quidam Ecclesiæ nostræ coetus hac infam-
 iâ notentur. An verò id Scripturæ convenienter fieri pot-
 est? quæ sensu mystico, per Babelem non nisi corruptelis do-
 ctrinæ commaculatam, idololatricam, superstitionibus & electi-
 tio cultu depravatam, verbo: Anti-Christianam, qualis Roma-
 no-Papistica est, Ecclesiam nobis sistit. Evangelico-verò Lu-
 therana nostra id nominis nullo meretur modo. Licet Fana-
 tici doctrinam quoque nostram corruptionis accusare aude-
 ant, haud tamen est, ut istam criminationem depellere allabo-
 remus, de veritate doctrinæ nostræ, quæ Numinis æterni gra-
 tia est, è Verbo divino certi convictique. Corruptionem au-
 tem morum & vitæ plurimorum adeò non inficiamur, ut de-
 testemur potius calidisque lachrymis deploremus. At Eccle-
 siam quandam particularem propterea calumniosa Babelis,
 meretricis, Jesabelis appellatione diffamare, prorsus penitusque
 ut à prudentia & pietate, sic à Scripturâ alienum est. Qualia
 in Ecclesia Corinthiaca, tempore Pauli, cum plantata vix esset,
 grassata crimina sint, ex priori ad eosdem Epistola constat, ut-
 pote discordia rixæque, *Cap. I. 10. sqv.* scortationes & incestus,
Cap. V. frivolæ contentiones atque litigia, *Cap. VI. 1. sqv.* abu-
 sus nefarius Coenæ Dominicæ, *Cap. XI. 18. sq.* negatio resur-
 rectionis mortuorum, *Cap. XV. 12. sqv.* utque paucis dicam:
 non pauciora, nec leviora, quam hodie vel in Lutheranorum,
 etiam eorum, qui præ ceteris singularis sanctitatis studio duci
 gloriantur, vel à nobis alienorum coetibus conspiciuntur:
 Neutiquam tamen Apostolus Corinthiis scripturus eos alloqui-
 tur: Paulus coetui Corinthiorum, magnæ illi meretrici, Baby-
 loniæ, Jesabeli &c. sed: *Ecclesiæ*, scribit, *DEI, quæ est in Corintho,*
sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis. Et in hac tamen sancta
 DEI Ecclesia memorata tanta vitia grassari, queritur. Qui
 ergo propter quorundam vitæ improbitatem coetus Luthera-

nos Babelis, meretricis, similibusque appellationibus dehonestandi essent? Equidem Celeb. Dn. D. LANGIUS (f) concedit, nomen Babelis Ecclesiæ nostræ in sensu scripturario imponi non posse, nec probare vult, quamlibet corruptionem eodem statim insigniri; nihilominus in Evangelica nostra Ecclesia permultum Babelicæ confusionis, non solum impietatis vitæ, sed & doctrinæ, ipsi scilicet oppositæ, ratione, observari, dicit, de quibus autem ex dictis judicari sine difficultate potest. Allegatum verò quod attinet Canticum, id non excusatum modò, verum etiam defensum ire voluit, Wenn einige, scribing, (g) von denen, die es rechtschaffen mit unserer Evangelischen Kirchen meinen und halten, in einigen Liedern Babels gedacht, oder davon gehandelt haben, verstehen sie solches fürnehmlich von Rom, und der Römischen Kirchen, wie sofort das allegirte erste Lied ausweist, da es heisset: **Stolzes Rom, du bist die Geiße** 1c. Und weil denn, angezeigter massen, man in der Evangelischen Kirchen hin und wieder so viel Babelisches Wesen treibt, so verstehen sie es, nebst obigem Verstande, allein von diesem. Und solches nicht ohne Grund und Fug. Sagte doch Jesaias nicht unrecht daran, da er c. l. das **Jüdische Volk, ein Volk von Gomorra, und ihre Fürsten, Fürsten von Sodom**, nennet; und da er von Jerusalem saget: **Die fromme Stadt ist zur Huren worden.** Quoad prius itaque videtur distinguere inter Ecclesiam ipsam & gliscentia in eadem vitia, ut non illi, sed his nomen Babelis tribuendum sit, quemadmodum in antecedentibus (h) scripserat: Was auch selbst den Verfall unserer Kirchen betrifft, ist sie auch darinnen nicht sowol dem Babel, als dem verderbten Jerusalem, wie es sich vor und zu den Zeiten Christi befunde, gleich, und so beschaffen. Verum in Cantico illo Romæ mox adjunguntur illius & magnæ & parvæ sorores, Babelis & meretricis sub nomine, per quas non aliæ intelligi queunt, quam particulares Ecclesiæ, sive coetus in Ecclesia Lutherana, alii majores, alii minores, ut utique Ecclesia ipsa hac infamia notetur. Quoad posterius observamus, eodem hoc argumento DIPPELIUM (i) jam antea usum fuisse, non autem ita hoc in negotio

firmius æstimandum est argumentum, quantò clarius constat, soli Sacrae Scripturae, præ omnibus aliis Scriptis, hanc competere prærogativam. Id enim arguit, quod vel unico hoc allegato duntaxat in loco Novi Testamenti prædicatum istud invenitur, accedente vocis originali significatione, siquidem derivativa atque composita simplicium suorum ac primitivorum retinent significationem. Verbum autem πνεῦμα & substantivum πνοή flatum quendam denotant, sicuti & inde derivatum πνεῦμα nonnunquam spiritum flantem significat, uti Job. III. 8. Nec, in toto Novi Testamenti Codice ullam aliam habere significationem, ostendi possunt, ut ne de eorum compositis dicamus, quæ flatum aliquem, afflatum, insufflationem, inspirationem denotant omnia, ceu inductione constat. Unde Scriptura θεοπνεύστῃ, juxta Scripturae sensum, est Scriptura à DEO inspirata, communicata, per afflatum divinum suggesta, & ad scribendum velut dictata, eum in modum, uti quis amanuensi scribenda suggerit & in calamus dictitat. Quapropter ab hypotyposi sanorum verborum recedere verboque θεοπνεύστῃ alium, ac in Scripturâ habet, sensum tribuere dicendi sunt, qui partim equidem istud de divinâ Scripturae inspiratione, partim verò de assistentiâ tantum & gubernatione Scriptorum sanctorum divinâ, ne quidpiam erroris committerent, interpretantur, cum tamen vocabulum istud unum tantum hoc loco, ubi de totâ seu omni Scripturâ, sine ullâ distinctionis aut restrictionis notâ, prædicatur, significatum habeat habereque possit. Sed Celeb. DN. D. PFAFFIUS (a) de θεοπνευστία seu inspiratione divinâ librorum Novi Testamenti ex instituto acturus, vocem *inspirationis* tam generalem esse dicit, ut duas sub se species comprehendat, revelationem scribendorum immediate à Sp. S. profectam, & directionem Sp. S. immediatam in scribendo, quæ Autores sacros ab omni errore præservavit. Moxque distinctionem hanc declaraturus addit: Priore modo, quo vaticinia omnia mysteriaque fidei enarrata sunt, omnia Scriptoribus N. T. inspirata haud fuisse, cum multa scripserint, maxime historica, quæ vel ipsi viderant, vel ab αὐτόπταις hauserant, ubi tamen, ne in errorem laberen-

laberentur, necessaria fuit immediata Spiritus S. directio, ita tamen comparata, ut Sp. S. permiserit aliquando Viris divinis, ex proprio ingenio aliqua addere, quæ nullâ suggestione divinâ habebant opus. Ita vaticinia mysteriaque fidei suggestionis quidem divinæ effectum concedit, reliqua verò directionis tantum objectum esse, vult. Quin clariùs mentem suam exprimens, tria dicit in argumento hoc de inspiratione librorum N. T. (nam de his pro scopo suo speciatim agit) bene distinguenda esse, (1) revelationem immediatam Apostolis Scriptoribusque N. T. factam in mysteriis divinis & vaticiniis, verum, quæ antea vel nondum, vel haud satis noverrant. (2) directionem immediatam in recensione factorum, quæ ipsis jam erant cognita, vel in firmatione dogmatum fidei per argumentorum deductionem faciendâ. (3) permissionem divinam in scribendis iis, ad quæ exaranda Spiritus S. non existimaverat, eos suâ vel revelatione vel directione habere opus. Similiter etiam de verbis Scripturæ S. judicandum esse vult, Spir. S. sæpius ipsa verba immediate Scriptori sacro dictasse, quæ scribere ipsum oportuerat, sæpius verò in concipiendis verbis ipsum direxisse, ne incongruam adhiberet locutionem, aliquando & permisisse, ut in hac vel illa expressione genium suum impune sequeretur. Quæ omnia & alibi (b) denuò repetita voluit, sed GROTII (c) potius placitis consona, quam sanorum verborum hypotyposi, Paulo πάντων γεγραμμένον absolute, simpliciter ac omni sine distinctione & restrictione, Θεοπνευστον pronunciante, qui, quoniam non ausus fuit loqui quid eorum, quæ non operatus sit Christus per ipsum, Rom. XV. 18. magis audiendus erit. Quæ verò dubia hic moventur, contra totius Scripturæ divinam inspirationem propriè sic dictam, dudum à Theologis nostris, contra Pontificios, Socinianos, Arminianos & quoscunque Anti-Scripturarios disputantibus, confecta sunt, ut iis quidpiam addere supervacaneum foret, ac à præsentē instituto alienum. Atque hæc pro illustrando hoc aphorismo exempla, cujusmodi longe plura ceteroquin addi possent, sufficiant.

(a) Not. Exeget. in Evangel. Matthæi Prælim. Lect. II. p. 14. seqv. (b) Instit. Theol. Dogmat. & Morali Prolegom. Cap. III. §. 5. (c) Vot. pro Pace Eccles. contra Exam. ANDR. RIVETI Tit. de Canon. Scriptur. p. 99. APHOR.

A P H O R. II.

Postulante verò sic causâ quapiam, adhiberi in Theologia possunt vocabula in Scripturis expressè non exstantia, modò non significant quidquam Scripturæ adversum: quæ etiam, postquam usu Ecclesiæ recepta, sedulò retinenda sunt, nec in gratiam Adversariorum exterminanda, quantumlibet usus eorum ceteroquin indifferens sit.

§. I. Dogmata Theologica sunt, non solum quæ totidem verbis in Scripturâ leguntur, sed etiam quæ ex eâdem pronâ legitimâque consequentiâ fluunt, quemadmodum suo nos proprio exemplo ratiocinari & consequentias necere docuit ipse Salvator, *Matth. XXII, 31. 32.* Atque sic etiam quoad terminos in Theologia usurpandos fieri potest, ut illi non tantum adhibeantur, qui totidem litteris in eâ exstantes inveniuntur, verum etiam, qui fundamentum in eâ, rem scilicet significatam, vel etiam æquipollentia vocabula continente, habent, causa quadam sat gravi eosdem postulante. Causæ autem eorum sat graves & occasiones sufficientes variæ offerre se possunt. Nam aliquando Scriptura res proponit eas describendo, vel certas de iis, ex quibus cognosci possunt, affectiones prædicando, quibus itaque certum aliquod imponi nomen, ut uno quodam vocabulo designentur, Scripturæ nullo refragari modo potest. Ita nunc utimur in Articulo de S. S. Trinitate termino PERSONÆ, quia Pater, *Λόγος* & Spiritus S. *1. Job. V. 7.* dicuntur tres in cœlo testificantes, & alibi passim ejusmodi affectiones iis adscribuntur, quæ non nisi à substantiâ intelligente proficisci possunt, at agere cum ratione personarum est: quapropter Patrem, Filium atque Spiritum S. tres personas divinas vocamus. Quæ ratio denominationis adeò firma est, ut inter ipsos Anti-Trinitarios recentiores, Spiritum S. aliàs pro virtute tantum divinâ habentes, reperiantur, qui, veritate convicti, eum substantiam intelligentem & cum ratione agentem esse, confessi fuerint, quanquam, ut ne divinam eum personam, & unum cum Patre Filioque verum, æternum & summum DEum esse,

esse, concedere habeant, JOH. BIDLE f. BIDE LLUS (a) ipsum præcipuum quendam Angelum f. ministrum DEI & Christi, ob familiaritatem cum DEO & excellentiam, in Trinitatem cooptatum; CHRISTOPH. SANDIUS (b) verò, eum totum genus sanctorum Angelorum esse, asseruerint, contra quos, quoad posteriores eorum sententias, MAYERUS, (c) SCHOMERUS, (d) GRAPIUS, (e) WITTICHIUS, (f) Summeque Rev. Eccles. Lubec. Præsul, quem diu saluum superesse Numen coeleste jubeat! Dn. D. GOETZIUS, (g) videndi. Sufficit, illos agnovisse contraque sociennos suos propugnasse, Spiritum S. esse personam: quid itaque nobis causæ foret, cur in gratiam vel Anti-Trinitariorum, vel Fanaticorum, aut Indifferentistarum terminum personæ in Theologia deleveremus? Similiter cum termino SATISFACTIONIS comparatum est, qui licet iisdem literis in Scripturâ non occurrat, quandoquidem tamen Christus nos, interveniente lytro quodam seu pretio, redemit, 1. Pet. I. 18. 19. ut quem DEUS proposuit ἱλαστήριον, propitiatorium per fidem in ipsius sanguine, Rom. III. 25. quique factus hinc est propitiatio pro peccatis totius mundi, 1. Joh. II. 2. & verò, salvâ justitiâ divinâ, nisi eidem, utpote peccatis hominum læsæ, satisfactio præstita fuisset, DEO reconciliari non poteramus, nec ipse nobis poterat propitius esse, ultrò sequitur, redemptionem & reconciliationem Christi satisfactoriam esse, proindeque satisfactionis vocabulum κατὰ διάνοιαν in Scripturis haberi. Quare non est, ut ab eo, sive Socinianis id requirentibus sive Fanaticis, abstineamus. Idem de termino PECCATI ORIGINALIS dicendum. Scriptura passim corruptionis nobis congenitæ meminit, ut Psalm. LI. 7. Joh. III. 6. proptereaque nos naturâ filios iræ pronunciat, Eph. II. 3. ira verò transgressionem, delictum, læsionem præsupponit, & tanquam correlatum suum respicit, ut itaque naturâ culpa quædam, quæ iram mereatur, nobis insit. Hæc autem est, quam in certamine Pelagiano, Pelagio eam negante, uno vocabulo peccatum originale vocarunt. Quod enim iram DEI meretur, peccatum est, & quia illud nobis connascitur, cum origine nostra suam in nobis originem

iginem habens, rectissime omnium peccatum originis nuncupatur.

- (a) Confess. Fid. de Trinit. Art. 6. Angl. idiom. primum ed. 1648. & Lond. 1691. rec. (b) Problem. Paradox. de Spir. S. annon per illum Sanctior. Angelor. Genus intelligi possit? Una cum Refutat. Opinion. Socinianor. Spir. S. personam esse negantium. Colon. 1678. (c) Disp. de Joh. Bidelli Vita & Sentent. Spir. S. esse præcipuum Ang. (d) Assert. Endox. Fid. Christ. de Spir. S. contra novam & antehac inaud. hæresin, sub schemate Probl. Parad. in lucem protrusam. (e) Theol. rec. Controv. Cap. II. Qv. 21. (f) Causa Spir. S. & Caus. Sp. S. Viotr. (g) Dissert. de Spir. S. ad Joh. XIV. 26. Porism. 2.

§. II. Aliquando Scriptura S. res continet, suis singulas propriis sub nominibus propositas, & diversas eas quidem, quatenus specifica earundem forma respicitur, in generico tamen conceptu inter se convenientes. Quoniam verò non etiam genericum illum eorundem conceptum peculiari quodam vocabulo exprimit, quid prohibet, ab Ecclesiæ Doctoribus generale aliquod nomen usurpari, quo illas comprehendant, sicuti aliàs nominato genere, species illius omnes designantur; ut doctrina de iis, quatenus inter se convenientiam habent, generatim concipi aliisque proponi possit? DEUS enim Doctores quidem Ecclesiæ dedit, in instaurationem sanctorum, in ædificationem corporis Christi, *Eph. IV. 11. 12.* tradidit illis quoque normam omnis ad salutem necessariæ doctrinæ, Scripturam sacram, quæ ad doctrinam & omne bonum opus probè instructos eos reddere potest, *2. Tim. III. 15. 16. 17.* at specialem quandam docendi rationem ac methodum iis nullibi præscripsit, sed eam illorummet iudicio, prout rerum in Ecclesia status, auditorum conditio aliæve circumstantiæ postulaverint, liberam voluit relictam. Quemadmodum autem ad *τὸ πᾶν πᾶσι δίδωκεν* pertinet, res diversarum specierum sub generibus suis comprehendere, generalemque de illis, quoad ea, quæ communia habent, tradere doctrinam; ita non minus ad illum referendum erit, cum generico specie diversarum rerum conceptui generalia, si nondum ab aliis tributa habuerint, vel

vel in primâ suâ nativâque, vel analogica significatione, imponuntur. Hocque modo invecum in Theologiam est nomen SACRAMMENTORUM. Nullibi Scripturarum id ipsum invenitur: quod enim Versio Vulgata (a) *μυστήριον* reddidit Sacramentum, id nobis curandum non est, quia Versio non est *θεότων* *θεός*; unde nec ullus de Sacramentis in genere legitur locus. Interim Scriptura, ut alibi, sic in sede, de Circumcisione, *Gen. XVII. 9. . . 15.* de Agno Paschali, *Exod. XII. 1. . . 20.* de Baptismo, *Matth. XXIII. 19.* *Marc. XVI. 16.* *Job. III. 5.* *Tit. III. 5.* de Cœna Dominica, *Matth. XXVI. 26. 27. 28. 1. Cor. XI. 23. 24. 25.* agit, quæ cum uti species se habeant, quoad formam & esse specificum, ratione causarum internarum, haud parum ab invicem differentes; nihilominus tamen, siue causas spectes externas siue affectiones & adjuncta, in generali consideratione multa iis communia sunt, unde generica quædam siue communis de iisdem idea formari menteque concipi potest. Quæ cum nullo in Scripturâ peculiari nomine designetur, Ecclesia Sacramenti nomen à militiâ corporali desumptum, propter analogiam iis, loco generis, imposuit. Nam Sacramentum Romanis erat juramentum militare, de quo LIPSIUS (b) atque DEMPSTERUS (c) videri poterunt, quo Duci suo ac Imperatori se milites ad fidem & obsequium obstringebant: cum igitur usu Baptismi sacræque Cœnæ Dominicæ bonorum gratiæ participes fiamus, & vicissim nos Christo, in militia spirituali Duci nostro, nos obstringamus, anne Sacramentorum iisdem nomen meritò tribuitur? Ceterum, de usu illius, ambabimus, ut ajunt, amplectimur *Apologia Aug. Conf.* (d) iudicium: *Nemo vir prudens de vocabulo (Sacramenti) magnopere rixabitur, si tamen illa res retineantur, quæ habent mandatum Dei & promissiones.* Quoniam verò Fanatici usum illius improbant, defendendus is nobis ac retinendus erit, siquidem illius abrogatione nihil aliud intendunt, quam, ut ipsæ res eo significatæ tollantur. Nam nec, ullam hodie ad eorum usum obligationem ac necessitatem dari, concedunt, nec divinam illis spirituales in homine effectus producendi virtutem relinquunt, contra quam

DIPPELIUS (e) magna cum vehementia disputat, pro nudis ceremoniis & Ecclesiæ particularis notis duntaxat eadem habens.

(a) Eph. V. 32. 1. Tim. III. 16. (b) de Milit. Rom. Dial. VI. (c) ad ROSINI Antiquit. Rom. Lib. X. Cap. III. (d) Art. Controv. VII. p. 202. (e) Conf. Comp. Matæol. Fanat. Recent. Part. III. Cap. IX. Th. 1. 2.

§. III. Aliquando verò Hæreticorum pravitas Ecclesiæ novos & in Scripturâ quoad literas syllabasque non exstantes terminos adhibendi necessitatem imposuit, eosque velut extorsit. Nemo facile Hæreticorum erit, qui non ad Scripturam S. provocet, nec ejus quisquam eorum protervitas, ut expressa Scripturæ dicta negare audeat. Potius cum Scripturâ consentire cuncti videri volunt. At verba licet Scripturæ in ore gerentes, sensum tamen pectore tenent à Scripturæ sententiâ prorsus alienum. Quapropter, quoniam verbis Scripturæ, quæ plerumque generalia sunt, loquentes, falsam sub iis & patefactam divinitus veritatem pervertentem doctrinam, additis suis commentis & falsis interpretationibus, propinant animisque aliorum instillare satagunt, Ecclesiam verborum Scripturæ obtentu decipere conati: Ecclesiæ negotium hoc datum, quæ tales adhiberet terminos, quibus tum res & dogmata Scripturæ rectè explicarentur, tum Hæreticorum, ad laqueos eorum vitandos, fraudes detegerentur, latebris eorum præclusis. Qui enim cum Ecclesia loqui recusant, quomodo cum eadem sentire ac eandem cum illâ veram profiteri doctrinam censerî poterunt? Bene SANDENIUS: (a) *Non sumit hanc auctoritatem Ecclesia vera, scribens, ut nova & Scripturis incognita dogmata cudat ac suis alumni obtrudat; sed doctrinam à Christo & Spiritu S. Apostolis; ab Apostolis autem sibi traditam, tanquam pretiosum Coeli depositum fideliter asservat; interpretatur tamen eam doctrinam verbis aliis atque aliis pro contradicentium & aliarum circumstantiarum ratione, atque verum illius sensum contra corruptelas omnium generum vindicat. Ita factum esse deprehendimus in Symbolis istis novis, quæ post Apostolorum tempora sunt combinata. Non ea nova exhibent dogmata; sed vetera illa talibus exprimunt verbis, quibus Hæreticorum fraudes*

fraudes detegerentur & doctrinae falsae repellerentur. Atque hoc eo magis necessarium erat, quod major Scripturae & dictorum illius apud Haereticos abusus, quoque sollicitius, sub verborum Scripturae schemate, haereses suas, ne in aprico positae refutarentur, occultare connitebantur, easdem hoc pacto aliorum animis facilius ingeri posse, rati. Sic Ariani, Filium licet pro creatura Patris habentes, DEUM tamen cum Scriptura eum vocabant. Idcirco, ut eorum mens patesceret, terminus *ὁμοούσιος* & *ὁμοούσιος*, CONSUBSTANTIALIS seu COESSENTIALIS, *Joh. X. 30. XVII. 11. 22. 1. Joh. V. 7.* fundatus, adhibendus erat, ut Filium non solum DEUM, sed & Patri *ὁμοούσιον* confiterentur. Quod cum recusarent, haeretica ipsorum de Filio DEI opinio, quam calliditas verbis Scripturae haecenus tegerat, manifestabatur. Cumque hodie Sociniani non minus Filium verum, imò & aeternum DEUM dicere non dubitant, utut quod Scripturae verbis eloquuntur, re ipsa negent, non possumus, propter istos, hisce terminis carere, quicquid contra illorum usum ogganuiat omnis Indifferentistica cohors. Terminus PERSONAE contra Noëtianos atque Sabellianos, DEUM esse Patrem, Filium & Spiritum S. neutiquam negantes, at tria tantum haec nomina esse, triplicem duntaxat DEI respectum indicantia, dicentes, utendum olim erat, est & hodie contra Fanaticos, mysterium S. S. Trinitatis non esse nisi merum rationis figmentum, affirmantes, uti DIPPELIUS (b) scribere non veritus est: Die Worte: Person und Wesen in der Gottheit, haben die verrückte Pfaffen erst erdacht, und sich selbst ein verfinstert Geheimniß geschnitten; quid? quod ipsum hoc mirandum mysterium einen selbst geschnitten Pöpanz der faulen Clerisey (c) vocitare non vereatur. Ipsi verò Pater, Filius atque Spiritus S. nihil aliud sunt, quam tres primae emanationes essentiae divinae ac DEitatis characteres, quemadmodum: (d) Ich glaube, inht, und bin gewiß, daß sich das ewige und unergründliche Göttliche Wesen in unterschiedenen Characteren, oder Wirkungen offenbahret, welche erste unterschiedene Ausflüge der Gottheit die H. Schrift, Vater, Sohn und Geist nennet.

Quis ergo puræ mentis termini personæ in doctrinâ de S.S. Trinitate adhibendi non agnosceret necessitatem? Propter quas enim causas usum illius olim Ecclesia necessarium judicavit, propter easdem & nunc eum ipsum experimur necessarium esse. In Articulo de Christo non solum terminus UNIONIS PERSONALIS, unâ cum PROPOSITIONIBUS PERSONALIBUS, Ecclesiasticis illis, ex necessitate quadam, propter Nestorianos, naturas in Christo separantes, introductus est, sed & vocabula ABSTRACTI atque CONCRETI in eum introduci, necesse fuit, sicuti hodie, propter eandem causam retineri debent. Scilicet, quia Christus ipse, *Matth. XXIX. 18.* omnem sibi potestatem in coelo & in terrâ datam, expressè dicit, & verò satis clarum est, secundum divinam naturam nihil ei dari potuisse; prætereaque Paulus, omnem in ipso plenitudinem DEitatis corporaliter habitare, *Col. II. 9.* asserit, nihilo tamen minùs Calvinio-Reformati communicationem idiomatum divinorum humanæ naturæ factam negantes, quæ divina de Christo dicuntur, ad solam divinam ejus naturam restringunt, oportuit, istos terminos adhiberi, quò & error eorum detegeretur, & doctrina hæc Scripturæ conformiter distinctè magis proponi posset.

(a) Dissert. de Form. Sanor. Verbor. servanda Theol. Doct. in Eccles. Luther. §. XI. annex. Ej. Theol. Symbol. Luther. (b) Unparth. Gedanck. über eines Schwed. Theol. Bericht von Pietist. Opp. p. 1079. (c) ibid. (d) Glaubens-Bekänntn. Art. II. Opp. p. 423.

§. IV. Ex quibus, nam plura his addere propositum nostrum haud postulat, satis superque patescit, sat graves Ecclesiæ sæpe causas fuisse, quas propter terminos modosque loquendi in Theologiam introduceret, qui quoad literam in Scripturis expressè quidem non exstant, satis tamen in illis fundamenti habent. Qui, quoniam ab Ecclesia recepti sunt ac usurpati, non facile, imò nunquam eorum improbare possumus usum, ni veritatem Adversariis prodere, aut animum Syncretismi studio nimis addictum demonstrare videri velimus. Quisquis enim eorum abrogationem aut importunè poscit, aut sub specie reconciliationis, unionis, tolerantiaeve

mutuæ

mutuæ ac fraternæ persuadere nobis cupit, eo ipso se suspectum reddit, aut velle se, rem ipsam iis significatam negari, vel saltem nullam illius, neutram in partem, fieri mentionem; aut cupere se, cum detrimento licet veritatis, errores in Ecclesiâ tolerari, tandemque veritatem sensim opprimi sensimque. Cur enim, quæso Te, Sociniani ceterique Anti-Trinitarii terminos ecclesiasticos in doctrina de trinitate personarum in unitate essentia divina receptos tantopere reformidant? nisi quod ipsam hanc doctrinam è medio sublatam velint. Dum enim verba non nisi signa rerum sunt, ecquid aliud concludi potest, quam quod à verbis abhorrentes rerum iis significatarum intendunt sublationem? Cur, quæso, Indifferentistæ terminorum Ecclesiasticorum damnant usum? quam ut obtineant, quemlibet in suâ Religione, quicquid de mysteriis divinis crediderint cognoverintve, salvari posse. Cur Fanaticos sublato eos volunt? nisi quod conversionem, fidem & omnes in homine spirituales effectus ab interno verbo, lumine & spiritu derivando, nullam de rebus divinis doctrinam & notitiam, ab externâ prædicatione haustam, salutiferam agnoscunt. Cur denique Syncretistæ eorum è Theologia exterminationem suadent? nisi ut errores in doctrinâ tolerentur, aut veritas cum mendacio commisceatur potius, quam concilietur. Qui fines omnes, quos terminorum dictorum abrogationem quærentes intendunt, cum iniqui, falsi & perversi sint, ultrò sequitur, eosdem, utat usus eorum ceteroquin indifferens sit, neutiquam in gratiam Adversariorum eliminandos, sed studiose retinendos ac defendendos esse. Nec est, ut dicatur, sufficere nobis debere, ut cum Scripturâ loquamur ipsi, loquantur etiam alii. Nam, uti diximus, Hæretici omnes cum Scripturâ loquuntur, sensum autem à Scripturâ alienum tenent, quem per expositiones suas aliis proponunt, quibus itaque ut contradicatur, utendum nobis est verbis & loquendi modis verum Scripturæ sensum exprimentibus, quantumvis quoad syllabas & literas in Scripturâ non legantur, modò rem verbis Scripturæ significatam denotent, mentique imprimere possint.

sint. Hypotyposis namque sanorum verborum non consistit in solis vocibus formulisve loquendi, sed præcipuè doctrinæ est, cujus duntaxat involucrum quasi & vehiculum verba sunt, ut ostensum *Sect. I. §. III.* Vera verò doctrina est, quam ex Scripturâ haurimus, quam quoniam Hæretici aliive sua somnia divinæ revelationi præferentes corrumpere student, etiam ipsis adhibitis verbis Scripturæ, quorum sub generalitate ac brevitate erronea sua dogmata occultant; necessum est, talismodi adhiberi verba, quæ & Scripturæ sensum exprimant, & errores in aprium ponant, falsisque doctoribus omnem tergiversandi viam & occasionem præcludant. Quam in rem, modo bono in sensu verba ejus accipiantur, non malè ad nostrum locum Paulinum SALMERO (a) commentatur: *In illud: Formam habent sanorum verborum, dicendum est, illa esse membra sana, quæ vitam participant, & suas functiones facile perficere possunt: ita & per metaphoram sana sunt illa verba, quæ sanam fidei doctrinam, id est, Catholicam, & Orthodoxam tradunt, & præsertim si commode, & aptè, & cum charitate & prudentia, ac signis id quod prædicatur, confirmetur. Non tantum enim in rebus fidei consideratur quid dicas, sed etiam quomodo dicas, ut verba sint simplicia, & ex Scripturis petita, vel saltem Ecclesiastica, & ab Hæreticis, quantum fieri potest, semota, & aliena, ne vel in vocabulis cum illis communicemus.* Cum Syncretistæ quondam Symbolum Apostolicum Syncretismo suo fundamenti loco substratum voluere, rectè illis objectum fuit, sub paucitate brevitateque verborum illius quoslibet Hæreticos, hostes mysterii S. S. Trinitatis ut & incarnationis Filii DEI infensissimos, errores suos occultare posse, quapropter & alii Ecclesiæ approbati termini illis opponendi essent, ut, quicumque istis uti detrectarent, in fundamentalibus nobis cum consentire, ac pro fratribus in Christo agnosci minime possint. Quidni & hodiernum idem dicendum de iis, qui Scripturæ quidem verbis utentes, sensu & re ipsâ à nobis dissentiant? Quare nec veritati divinitus patefactæ tenaciter adherentibus probare se potest, ad facilitandam cum Calvinio-Reformatis

formatis unionem excogitatum, Celeb. Dn. D. PFAFFII (a) consilium: *Cum ex utraque parte Scripturam sacram pro regulâ fidei agnoscamus, quidni ad simplicitatem Biblicam, quæ de communicatione in abstracto vel concreto nil memorat, hic refugiamus, omnesque eas Phrasas una eademque spongiâ deleamus, quæ in diviniore literis baud extant. Id quod totum de denominatione ista, ad quam communicatio idiomatum quoque facta esse dicitur, iurgium uno ictu tollit. Quamdiu enim eadem ratio & causa superest, propter quam Ecclesia voces quasdam phrasasve, quibus doctrina proponeretur, introducere consultum ac necessarium duxit, tamdiu easdem potius, ad falsam doctrinam vel agnoscendam, vel declinandam & refutandam, retinere, quam Adversariorum in gratiam abrogare, licet usus earum alioquin indifferens sit, jubet, quæ piè nobis sancteque servanda, sanorum verborum hypotyposis.*

(a) Disput. in Epist. D. Pauli Tom. III. in poster. ad Tim. Disp. II.

(b) Instit. Theol. Dogmat. Part. II. Cap. IV. §. 5.

APHOR. III.

Citra gravissimam tamen causam novos in Theologiam terminos novasque loquendi formulas, antiquatis hæctenus usitatis, introduci, consultum non est.

§. I. Si quando novæ res inveniuntur, nova simul iisdem imponenda, quibus designentur, nomina excogitari, ratio requirit, quò de illis cum aliis animi nostri sensa, qui usus est omnis sermonis, communicare queamus. Sic & cum novi errores in Theologia protruduntur, novos iisdem terminos opponi aut phrasas, necessitas veritatem fartam tectamque servandi postulat, rectaque dictitat ratio. At verò, sicubi nova, citra manifestam quandam necessitatem, in Theologiam vocabula introducere quispiam conetur, novasque præscribere phrasas, institutum ejus meritò suspectum habebitur, & metuendum erit, ne nova vocabula novos pariant veritati noxios conceptus, & cum illis nova, erronea & paradoxa, dogmata propinentur. *Verborum insolentia, sunt verba*

F

LUBI-

LUBINI, (a) plerumque imò semper occultat insolentes etiam opiniones & hereses. Cum in Ecclesiâ Calvinò-Reformatâ quidam Cartesianæ Philosophiæ dediti Theologiam ad istam accommodare, sicque novos quosdam in eam terminos & loquendi modos invehere niterentur, id alii mox admodum indignè tulerunt, ut MARESIÒ (b) hanc ob causam scribendum fuerit : Sanioribus quoque ab hoc proposito deterrendis sufficeret primum primipilorum hujus Sectæ postulatum, juxta quod, ut novo Onomastico Philosophico opus est ad eorum mysteria percipienda; ita debent à nostra Theologia exulare omnes termini technologici & philosophici, quibus uti solent à tempore coepta Reformationis, quotquot extitère inter Protestantes Celeberrimi Theologi. Facile patior disputare Philosophos inter se de suis terminis, tanquam de finibus regundis, de quibus quamdiu non conveniunt, eorum Disputationes in meras λογισμαχίας & σκιασμαχίας abibunt. Sed iniquissimum est & periculosissimum simul velle ex Scholis Theologicis effurcillare terminos hæcenus receptos, ut cedant novo idiomati novorum istorum Philosopho-Theologorum, quod hucusque in illis non sonuit. Etenim priscorum vocabulorum deletio, & introductio novorum, in doctrina Ecclesiæ vel tradenda vel vindicanda, vix potest citra rerum ipsarum innovationem & immutationem procedere : Nec posset Theologus intelligere adversarios vel ab ipsis intelligi, multò minùs cum ipsis congregari, si soliti & prisci termini veniant à parte nostra penitus extirpandi. Ac prout nemo debet abjicere veteres suos calceos priusquam novos habuerit, ita ante rejectionem veterum terminorum, delectus esset habendus novorum, qui non posset institui nisi calatis omnium Theologorum Orthodoxorum Comitibus; quod enim ad omnes spectat ab omnibus debet approbari. Appositè sanè ac hypotyposi fanorum verborum omninò convenienter ! Quantum enim litium in Theologia terminorum formularumque novitas pepererit, exemplis & experientia docentibus, notum est.

(a) Comment. in Epist. Pauli min. in post. ad Timoth. Cap. I. 13.

(b) Dissert. Theol. de Abusu Philos. Cartesian. surrepente & vitando in rebus Theol. & Fidei §. X.

§. II. Quid ab aliquo tempore de novis & alias inusitatis Theologiæ Mysticæ terminis disputatum sit, nemini arbitror ignotum esse. Conqueruntur Mystici de terminorum Eccle.

Ecclesiasticorum, quos Philosophicos & Scholasticos vocant, licet quatenus ab Ecclesia in Theologia recepti, non amplius Philosophici aut Scholastici dicendi sint, obscuritate; non tamen istis clariores, sed obscuritate multò majori laborantes substituunt. Id quod eò magis culpandum, quoniam Theologia Mystica, si vera & genuina est, tanquam Moralis & Asce- tica, ad Theologiam Catechetica, rudibus & simplicioribus Christianis proponendam, pertinere deberet, cum terminis Ecclesiastici, quorum in Theologia Dogmatica usus est, in istis tantum doctrinæ Christianæ capitibus adhibentur, quæ ab Hæreticis & aliis errantibus impugnantur, ad Acroamaticam duntaxat, quæ solum Ecclesiæ Doctorem, non omnium promiscuè Christianorum est, & Polemicam Theologiam pro- pterea referendis. Spectant ad cathedram, ut distingui so- let, Academicam, non Ecclesiasticam sive suggestum, unde simplices & rudes in fide & vitâ erudiendi sunt, quorum Mysticam tamen Theologiam, utpote mera Moralia & agenda tractantem, referri oportebat. Nec est, ut de terminis *essentie* atque *personæ* dicatur, quos & in Catechetica Theologia ad- hibere solemus. Hi namque non ex Philosophia desumpti sunt, sed ex communi omnium sermone, quos nemo vulgè ignorare poterit, nisi qui se ipsum ignorat. Utut verò de ter- minorum Mysticorum obscuritate sit, cave sis enim de eâ ne conquerare, ni GODOFR. ARNOLDI (a) iudicium in te di- ctum reputare volueris, licet Theologia Mystica omnibus & singulis, imò & maximè impiis proponenda sit; *Nihilò secius, inquietis, illa incognita plurimisque recondita & occulta manet, quod perversi homines suæ malitiæ tribuant.* Id tamen hypotyposi sano- rum verborum non congruere dicendum est, quod istiusmo- di terminis utuntur Mystici, quos nulla necessitas, nulla pe- nitus causa poscit, quique cum obscuritate falsitatem indivul- so nexu conjunctam habent. Verissimè quippe JÆGERI (b) se iudicium habet: *Terminorum Mysticorum tenebræ nihil aliud sunt, quam tegumentum quoddam errorum, qui ne statim pa- teant, sub illa caligine occultantur.* Nam ex Theologia Mystica propul-

propullulantes errores in totum salutaris doctrinae systema sese diffundere, facili negotio demonstrari potest, magnamque partem ostendit PHIL. NAUDEUS. (c) Non equidem unius Dissertationis spatium, de omnibus istis dispicere, permissurum nobis est; unicum interim allegabimus, qui scopus, meta & quasi centrum est omnis doctrinae mysticae, terminum DEIFICATIONIS, CHRISTIFICATIONIS, TRANSSUBSTANTIATIONIS. Non est ille scripturarius, siue vocem spectes siue fundamentum, sed nec ulla est eodem utendi causa necessitasve. Cur ergo Mystici eum introductum cupiunt? nisi quod sub eo fanaticam illam hominis in essentiam divinam, ex qua illum emanasse dicunt, reversionem tegi, sicque paulatim totum doctrinae Fanaticae systema mentibus plurium instillari posse, sperent. Quapropter eum ab hypotyposi sanorum verborum recedere, & Fanaticismum atque Deismum sapere, semper à rectè sentientibus iudicatum fuit, quin vel ipsam ob novitatem suam suspectus haberi debuisset, & non admittendus, nec excusandus, multo minùs imitandus, de quo latius JÆGERUS, (d) veram & genuinam Theologiam Mysticam à spuria falsaue singulis propemodum in capitibus curatissimè discriminans, videndus erit.

(a) Histor. & Descript. Theol. Myst. Cap. IV. §. 27. (b) Exana. Theol. Myst. Vet. & Nov. Lib. I. Cap. XXIV. p. 113. (c) Untersuch. der Mystisch. Theol. und des großen Übels, so von einigen Jahren her daraus entstanden ist. (d) l. c. Cap. XXII.

§. III. Et quid de terminis Chymicis, quos Theologiae miscere Fanatici intendunt, dicendum? TINCTURAM quandam coelestem atque spirituales confingunt, quam HOBURGIIUS, (a) locis à MINISTERIO TRIPOLITANO (b) excerptis atque collectis, venditat, quam, cum COAGULATIONE lucis & ignis, aliisque CHR. DEMOCRITUS (c) crepat. Quid autem causæ est huiusmodi terminis in Theologia utendi? Quænam eosdem flagitat necessitas? Qualem in Scriptura fundamentum habent? Imò verò, quia his terminis Fanatici non alium in finem utuntur, quam ut veritatem divinam in

Scri-

Scripturis revelatam labefactent, suaque sub iis somnia in lucem protrudant, sicuti v. g. tincturam divinam commenti sunt, ut ordinatis à DEO gratiæ mediis omnem spirituales in homine effectus producendi virtutem detrahant; de coagulatione ignis & lucis, ad emanationem creaturarum omnium ex DEO stabilendam, unde Deismus ac Spinozismus promanant, gariunt; non possunt illi hypotyposi sanorum verborum convenire, quippe quæ veritatem doctrinæ semper respicit: ideoque repudiandi sunt, neutiquam imitandi. Quid sentiendum de termino PHILOSOPHIÆ DE REBUS SACRIS, quo primus, quod sciam, SPENERUS (d) Theologiam impiorum insignivit? Quodsi ad originem & vim vocis, prout eam DIOGENES LAERTIUS, (e) & PLUTARCHUS (f) exponunt, respiciatur, omnis omnino Theologia Viatorum, non impiorum solum, sed & piorum, ob analogiam, quia *ex parte tantum cognoscimus, & ex parte prophetamus*, 1. Cor. XIII. 9. 12. Philosophia de rebus divinis vocari posset. At cum ex usu loquendi vocabulum istud usurpatur, non benè congruit cum hypotyposi sanorum verborum. Philosophia namque tum ex Naturæ Lumine hauritur, tum naturalibus comprehenditur viribus intellectus, & assertionibus ejus vel ob demonstrationum evidentiam, vel rationum probabilitatem assensus præbetur: at quam ex Scripturâ S., cui vis intellectus tenebras natives illuminandi divinitus insita est, 2. Petr. I. 19. hauriunt irrogeniti, Theologia nec naturalibus comprehenditur intellectus viribus, nec ei sine Spiritus S. opera assensus præberi potest, Matth. XVI. 17. 1. Cor. II. 14. XII. 3. & dogmata illius vera habentur propter testimonium divinum & solam in Scripturâ loquentis Spiritus S. auctoritatem. Nova non solum, sed plane falsa phrasis est, quam præter omnem causam introducere annisus est Celeb. Dn. THOMASIUS, (g) qua homo regenitus & irrogenitus SPECIE DIFFERRE dicuntur. Quæ tantò remotius ab hypotyposi sanorum verborum recedit, quântò propius accedit Fanaticorum, de substantiali hominis per regenerationem mutatione, doctrinæ, quântoque aptior est ad alios doctrinæ fidei

fidei articulos corrumpendos : quapropter nullatenus imitanda, falsitate illius ex instituto jam alibi (h) demonstrata. De TERMINO gratiæ revocatricis PEREMTORIO, cujus vocabuli novitas, quod BÖSIUS (i) præcipuè introducere, & RECHENBERGIUS (k) stabilire annisi fuerunt, multum scandali dedit, ne dicere quidem opus arbitramur esse. Et quis omnia hujusmodi unica Dissertatione comprehendere valeret?

- (a) Postill. Evangel. Myst. & Theol. Myst. passim. (b) Lubec. Hamburg. & Luneburg. Lehr- und Schutz-Schrift wider den Gutmann. Offenbahrungs-Patron Part. II. Cap. IV. §. 42. p. 244 sqv. (c) Weg-Weis. zum Verlobrn. Licht und Recht præsertim Part. II. (d) Pius Desider. p. m. 134. Ubereinstimm. mit der Augspurg. Conf. Art. Prælim. I. §. 6. 7. alibique. (e) Vit. Pythag. (f) Lib. I. de Plac. Philosoph. Cap. 3. (g) Versuch vom Wesen des Geistes Cap. VII. Th. 194. Observation ad Rem. Literar. spectant. Tom. II. Observ. XII. §. 24. (h) Disp. de Different. Homin. Regen. & Irregen. utrum Specifica sit, nec ne? (i) Tit. Terminus Peremptorius Salutis humanæ, d. i. die von Gott in seinem Geheimen Rath gesetzte Gnaden-Zeit &c. (k) Disp. de Grat. Revocat. Termino. Germanice sub Tit. Vortrag der Lehre von dem Termin der von Gott bestimmten Gnaden-Zeit, cum Additionibus s. Beylagen.

APHOR. IV.

Postulat quoque sanorum verborum hypotyposis, ut ab ambiguis falsumque rerum conceptum gignere valentibus terminis ac formulis loquendi, quantum fieri potest, penitus abstineatur, etiamsi ceteroquin commodam admittere videantur interpretationem.

§. I. Quantopere sæpe, vel ex inadvertentiâ, vel ex animi proposito proveniente, hujus aphorismi neglectu Ecclesia nostra turbata sit, tristis docuit experientia. Exemplo possunt esse loquutiones, Ambsdorffiana: *Bona opera ad salutem esse noxia & perniciofa*, de qua, præter FORM. CONCORD. (a) OSIANDER (b) videndus; Huberiana: *Electionem universalem esse*, de qua conf. SCHMIDUS (c) & Celeb. Dn. D. GOETZIUS; (d) ut Syncretisticam illam: *Deum esse causam peccati*

peccati per accidens, aliasve tantum non innumeras, silentio prætereamus. Eadem enim recentius hodieque, proh! agitur tragoedia. Quantum non mali suis amphibologiis Mystici atque Fanatici peperere? Nec juvare causam eorum potest, quod commodum, quæ impugnantur, loquutiones sensum habere queant, siquidem jam ideò sunt taxandæ, quod erroneum falsumque de rebus conceptum animis imprimere possunt, quin imprimant plerumque, quandoquidem maxima pars verba, prout jacent, accipiunt & intelligunt: quapropter ab iisdem abstinendum fuisset. Optime AUGUSTINUS, (e) *Liberis*, scribit, *verbis loquuntur Philosophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus quæ his significantur, impiam gignat opinionem.* Gravissimè hanc in rem JÆGERUS, (f) *cujus verba heic legi merentur.* Notamus, inquit, *non esse in arbitrio & potestate nostra vocabulis in Theosophia uti pro lubitu, sed Spiritus S. præceptum est, ut observemus ὑποτάσσων τῶν ὀφθαλμῶν λόγων, typum sanorum verborum, 2. Tim. I. v. 13. Sed sana verba non sunt illa, quæ vel ex gentili Philosophia vel ex humano ingenio deprompta sicut; multò minùs illa, quæ primo statim auditu scandalose sonant & sinistram de DEo rebusque divinis generant sensum. Unde non satis prudenter faciunt omnes ii, qui Rusbrochii, Jacobi Böhmi, Poirati & aliorum impuros loquendi modos per hoc incrustare satagunt, quod semper in meliorem partem sint explicandi; per hoc enim satis ostendunt, quod vel pestilentes errores sub illis terminis latentes non intelligant, vel si intelligunt, malè omninò faciunt, quod pestem animæ, uti est omnis error in fide, benigne interpretandam esse statuunt, dum potius fugam ejus omni studio suadere debeant. Participat enim de peccato & malo, quicumque illud non dissuadet, & multò magis, qui illud excusat, omnium maximè, qui defendit.*

(a) Sol. Declar. Art. IV. pag. 708.

(b) Hist. Eccles. Cent. XVI.

Lib. III. Cap. 31.

(c) Disp. de Sam. Huber Vita, Fatis &

Doctrina.

(d) Dissert. de Act. Huberian.

(e) De Civit.

DEI Lib. X. Cap. 23.

(f) Exam. Theol. Myst. Vet. & Nov.

Lib. I. Cap. 24.

§. II. Talis, à quibus abstinendum esse diximus, formula loquendi est, qua docetur, hominem renatum de se dicere posse: *Ego sum Christus*. Non equidem inficiamur, in Articulo de Justificatione loquutionem hanc commodum habere sensum posse; veruntamen ex adverso etiam negari nequit, eam absolute prolatam perversos gignere posse conceptus, præsertim quidem, quando & aliæ cognatæ formulæ cum ista conjunguntur, ut: *Christus edit per me, Christus loquitur per me*, similesve. Vix enim alia quædam ad Deismum hominibus instillandum hac phrasi aptior & accommodatior invenietur. Nude quando effertur sineque explicatione junctâ, vix aliud sibi audientes concipient, quam hominem in Christum & DEum ipsum conversum. Et si Christus per fidelem edit aut bibit, quidni & alii actus animales ac naturales hominis regeniti Christo tribuendi essent? Si talis homo vel ex ignorantia vel præcipitantiâ peccaret, aut ex errore committeret quidquam, quod factum postea nollet, nonne hæc quoque de Christo dicenda forent? Quæ & alia inde fluentia absurda meritò quemlibet hypotiposeos sanorum verborum studiosum deterrere deberent, ut ne eâ dogmaticè ut retur. Accedente, quod nulla illius indicari necessitas queat, nec Scriptura unquam eandem usurpet, licet renati Dominum JESUM Christum induere, *Rom. XIII. 14. Gal. III. 27.* & Christus in iis formari, *Gal. IV. 19* & per fidem in cordibus eorum habitare, *Eph. III. 17.* ipsique divinæ participes naturæ reddi, *2. Pet. I. 4.* dicantur. Terminus EFFLUXUS ex DEO, potest equidem sic explicari, ut bonum habeat sensum, quando nimirum non aliud intelligitur, ac effectus à DEO productus, cujus causa DEUS, non materialis, sed efficiens: ut effluxus respondeat influxui, quem de DEO prædicare nulli dubitamus, cum in omnes res creatas influere dicitur. Quemadmodum & in Scriptura præpositio EX de causa efficiente dicta deprehenditur, pro A vel AB posita, cujus apud GLASSIUM (a) exempla videnda sunt. At simpliciter prolata loquutio: *Was sich Guts in den Creaturen findet, ist ein Ausfluß aus Gott*; sic comparata est, ut, vocabulo hoc in

in propria & nativa sua significatione accepto, perversum gignere possit conceptum, Deismo, Spinozismo atque Fanaticismo faventem: quamobrem ab eadem meritò abstinendum fuisset, cum eadem facilitate dici queat: Was sich guts in den Creaturen findet, ist alles eine Würckung Gottes in ihnen, vel: hat alles seinen Ursprung von Gott; quæve similes, tanta ambiguitate non laborantes, nec pravum secum ferentes sensum phrasæ in promptu sunt. Nec ab influxu ad effluxum heic concludi potest, quippe quæ nec necessaria relata sunt. Influxus efficientis est, effluxus verò materialis causæ. Sol influit in plantarum è terra productionem, neutiquam verò plantæ è sole effluunt. Sic DEUS influere vel coinfluere dicitur in actiones creaturarum, minimè vero harum actiones ex DEO effluere dici possunt.

(a) Philolog. S. Lib. III. f. Grammat. S. Tract. VI. Can. 8.

§. III. Quandoquidem ergo in omni sermone verborum ambiguitas non obscuritatem solum, sed & falsos de rebus conceptus, atque cum primis in doctrinâ errores, aliquando sat graves & perniciosos, parere potest ac solet, hypotyposeos sanorum verborum studiosum decet, istiusmodi voces formulasque loquendi, quæ ambiguâ suâ significatione veritatem doctrinæ corrumpere possunt, ceu scandalosas, sollicitè vitare, sicuti Doctoribus ab iisdem omni studio abstinere convenit, quò doctrinam sanam sanis etiam verbis proponant. Quod si ergo cuiquam, vel citra propositum ac intentionem, aliquando contingat, quemadmodum contingere cuilibet, homines namque sumus omnes, facile potest, ut vel verbum aliquod ipsi vel loquutio excidat, queis, suas in partes raptis, abuti Adversarii veritatis possunt, tantum abest ut, suæ magis gloriæ, ne errasse videatur, quam paci & tranquillitati Ecclesiæ, consulens, eadem defendere queat, ut potius illa deferere, ac ad hypotyposin sanorum verborum revocare obstrictum se cogitare habeat. Cujus gravissimos quosque Theologos, magnum illum AUGUSTINUM (a) imitatos, in Ecclesiâ nostrâ omni tempore observantes fuisse, collectis exemplis pluribus

FEUSTKINGIUS (b) probatum dedit. Si quando verò nonnulli quaslibet, quas inconsideratè protulere, locutiones suas tenaciter propugnare conati fuerunt, quantum id rixarum, quantumurbationis Ecclesiæ illud attulerit, vel Flacianum & Huberianum, ut recentiora non commemoremus, omnium oculos & animos perstringentia, certamina docere possunt. Quare magnopere dubitamus, num hypotyposi sanorum verborum satis convenienter agant, qui ultra octo integra jam lustra Ecclesiam nostram haud leviter affligentes controversias nunc tandem in meras Logomachias & inanes de vocibus lites convertere conantur, sicuti peculiari operâ id ipsum aggressus Vir Celeberr. cui sub adscititio nomine PACHOMII (c) latitare volupe fuit. Absit â nobis, & absit quam longissimè, controversias istas promiscuè omnes æqualis inter se ponderis pronunciemus, quin lubentissimè fateamur, haud paucas earum, salvâ non solum fide, sed & mutuâ charitate Christianâ pariter atque fraternâ, in utramque partem disputari posse. Verùm, cunctas eas parvi habere & in mera de vocum significatione, inutilia proinde, litigia transformare, num hypotyposin sanorum verborum redolet? quemlibet istius æstimatorem, judicem compellamus. At esto, controversias de vocibus tantum esse, nonne hypotyposis sanorum verborum piè sanctèque servanda nobis est? Quod fieri si oportet, numne Doctoribus Ecclesiæ, qui falsos in sacra doctrinâ conceptus & errores progignere aptis locutionibus contradicerent, conveniebat? Ipsamet FORM. CONCORD. (d) phraseos Amsdorfianæ, de perniciositate bonorum operum ad salutem commodam explicationem dat, nihilo tamen minùs subjungens: *Inde tamen haudquaquam consequitur, quod simpliciter & nude asserere liceat: Bona opera credentibus ad salutem esse perniciosâ; quin paulo post ut falsa & offendiculi plena rejiciatur.* Quod igitur exemplum nobis ad imitandum propositum omni jure censemus.

(a) Libr. Retraction. Tom. I. Opp.

(b) Palinod, S. C. Schediasma de Retraction. Theologor. in Reb. Fid.

(c) Tit. Salome Christo Affinis, h. e. Synops. Logomachiar. Pietist.

(d) Sol. Declar. p. 708.

APHOR. V.

Si quando verba quædam, in Scripturis expresse non exstantia, dubium habere significatum possunt, ab Orthodoxis tamen usurpata fuere, ita accipienda & interpretanda sunt, ut ne veritati ullo modo derogetur: Quod si ab aliis autem in falsum trahuntur sensum, post mota certamina, non amplius usurpanda, sed vitanda potius sunt.

S. I. Quod alioquin de actionibus humanis dicitur: *Duo cum faciunt idem, non est idem*; id ipsum etiam ad sermones hominum applicandum venire, neminem puto in dubium vocaturum esse. Iisdem sæpè verbis utuntur, qui diversissima licet sentiunt. Et Hæretici omni ferè tempore linguam Orthodoxorum imitati leguntur, quò verborum sub apparente sanitate infanas suas opiniones contegere possent. Hinc duo cum dicunt idem, non est idem. Idem sane non est, quando mysterium S. S. Trinitatis & incarnationis Filii DEI credentes, & Sociniani Christum, verum, æternum DEum, propriumque DEI Filium, dicunt. Idem non est, cum Calvino-Reformati, Christum omnipræsentem & omnipotentem esse, nobiscum profitentur, aut corpus & sanguinem ejus verè realiterque in S. Cœna præsentia dicunt. Non idem est, cum Pontificii, humanam Christi naturam religiose coli debere, nobiscum asserunt. Ita Theologi, puræ mentis sensusque, vocibus quibusdam ac formulis loquendi bono animo nonnunquam usi reperiuntur, quas alii, ceu suis erroneis conceptibus faventes, promptè arreptas adoptarunt, iisdem in sensu, non adverso solum, sed & perverso abusi. Ubi quidem iniquissimum foret, si de Viris nullius alioquin heterodoxiæ suspectis judicaretur, eos falsam hanc intendisse verborum suorum significationem, aut iisdem abutentibus prævisse, quippe quem abusum nec præviderant, nec poterant prævidere. Quatenus igitur apud istos leguntur, hypotyposi sanorum verborum eadem congruè interpretari decet, utut incongruum quoque sensum habere possint. Nam ante certamina mota Doctores

Ecclesiæ, siue veteres spectentur siue recentiores, sæpe liberiùs atque securiùs loquuti sunt, qui tamen, si abusum earundem futurum præcognovissent, à talibus loquutionibus procul dubio abstinuissent quam lubentissimè. Quanto magis igitur, postquam in abusum istæ loquendi formulæ tractæ ab alijs fuere, abstinendum ab iis erit, ne ulterius usurpentur, sed supprimantur potius, quin, quantum fieri potest, prorsus eliminentur penitusque. Quoties enim easdem adhucdum frequentari diversum sentientes intelligent, præsertim si à Viris alicujus in Ecclesiâ dignitatis & autoritatis id fiat, toties ad eorum, non in verbis duntaxat, sed ipso etiam sensu, consensum sunt provocaturi. Non possumus itaque non, quin FORM. CONCORD. (a) hac de re judicium atque consilium huc transcribamus, quando ita pronunciat: *Etsi ante motam* (à Georg. Majore) *hanc* (de necessitate bonorum operum ad salutem, de quâ prolixè SCHLÛSSELBURGIUS (b) videri poterit) *controversiam multi sinceri doctores ejusmodi phrasibus* (quod videlicet, ut antecedentia habent, bona nostra opera salutem conservent: aut, quod apprehensa fidei justitia, aut fides ipsa, per nostra opera, vel ex toto, vel saltem ex parte retineantur, ac conserventur) *in explicatione sacrae Scripturae usi sunt: non autem ex animo, quod commemoratos Papistarum errores confirmare vellent: tamen cum interea de ejusmodi phrasibus disceptationes, scandala, & distractiones varia exorta sint, longe tutissimum est (juxta Pauli admonitionem) formam saniorum verborum non minori diligentia, quam ipsam sinceram doctrinam, firmiter retinere: quâ ratione multis non necessariis concertationibus ansa præciditur, & multa in Ecclesia DEI offendicula præcaventur. Hocque Patribus olim diligenter observatum fuisse, ut terminos ab Hæreticis pravè usurpatos, etiamsi antea in usu fuerint inter Orthodoxos, & in bonâ significatione primum introducti, rejicerent atque damnarent, allegatis exemplis HÛLSEMANNUS (c) atque QVENS TEDIUS (d) demonstrarunt.*

(a) Sol. Deel. Art. V. p. 707. (b) Catal. Hæreticor. Lib. VII. (c) Prælect. in Form. Conc. Art. XIX. Sect. IV. §. VI. Propos. 6. (d) Syst. Theol. Part. II. Cap. III. Sect. II. Qu. II. Object. *Διαλ.* num. 20. §. II.

§. II. Atqui diffitendum non est, dum exempla, nostra in Ecclesiâ obvia, huc pertinentia dispicimus, in ipsis nostris Symbolicis Libris ejusmodi contineri loquutiones, quæ bono quidem animo prolatae commodam admittunt interpretationem, attamen ab aliis malè intellectæ, pejùs ac ad errorum confirmationem impensæ sunt, à quibus nunc, certamine de illis moto, cum nulla nobis iisdem utendi necessitas incumbat, jure abstinemus meritòque. Sic PHIL. MELANCHTHON in *Apolog. Aug. Conf.* (a) scripsit: *Evangelium arguit omnes homines, quod sint sub peccato, quod omnes sint rei aeternæ iræ ac mortis.* Item: (b) *Contritio ita fit, quando verbo DEI arguuntur peccata, quia hæc est summa prædicationis Evangelii, Arguere peccata.* Sanus equidem Scriptoris sensus est, & commodam verba hæc expositionem admittunt, sicut & ea FORM. CONC. (c) interpretatur, ut per ea veritati nihil quidquam decedat, intellecto scilicet Evangelio, non strictè, prout ratione effectuum Legi opponitur, *Job. I. 17.* sed latè, pro tota doctrina Christi & Apostolorum, quæ non Evangelica tantum, sed & Legalia comprehendit. Veruntamen, quoniam hanc formulam non solum Antinomi pejorem in partem, ad illam provocantes, rapuere, sed Fanatici quoque perperam eadem abutuntur, ut Legè è pomœriis Ecclesiæ exterminatâ, istius effectus Evangelio tribuant, ab isthac loquutione merito nunc abstinetur. Magno quippe cum periculo conjunctum est, sunt verba FORM. CONC. (d) *neque approbari potest, quod assertitur, Evangelium (proprie sic dictum, & cum à Lege discernitur) esse concionem penitentiae, arguentem peccata.* Quapropter optandum esset, TREUNERUM (e) non recentius Fanaticis ad ejus consensum provocandi, quantumlibet contra mentem ac intentionem suam, à Fanatica Legis & Evangelii confusione prorsus alienam, occasionem dedisse. Potius sequendum nobis erit monitum F. C. (f) *Quare ne doctrina Legis & Evangelii denuò commisceantur, & uni, quod alterius est, tribuatur, summo studio vera & propria differentia Legis & Evangelii retinenda atque urgenda est: eaque omnia, quæ novæ confusio inter Legem & Evangelium occasionem præbere possent, studio-*

studiosè cavenda atque vitanda sunt. Terminus instrumenti Libris Symbolicis (g) aliquoties de Verbo & Sacramentis prædicatur; sed Rathmannus eodem abusus est, intellecto instrumento strictè dicto, passivo & separato, ad virtutem divinam spirituales effectus operandi Verbo denegandam. Moto igitur illo certamine, cautè consulitur, ut iste terminus devitetur, substituto ejus in locum termino medii, quem etiam Germanicus textus exprimit, quo pro instrumento positum invenimus ein Mittel. Fatendum equidem est, terminum instrumenti hac in materiâ ἐμφατικότερον esse, quandoquidem medium dicitur id omne, quo ad alicujus rei productionem utimur, sive ad eam destinatum sit, sive minus: ad instrumentum autem usu loquendi requiritur, ut ordinatum sit ad illud, ad quod eodem utimur, & verò Verbum & Sacramenta divinitus ordinata sunt ad supernaturales effectus in homine producendos, Rom. I. 16. 1. Cor. XI. 24. 26. Eph. V. 26. 27. Tit. III. 5. 6. Interim judicandum relinquimus, anne nunc tutius sit, propter falsam illam interpretationem Rathmannianam, hunc terminum cum alio minus ambiguitatis habente permutare, cum maximè, quoniam Scriptura eodem hac in materiâ non utitur, & ipsimet Libri Symbolici per medium interpretari videntur, dicente nimirum FORM. CONC. (h) *Quare cum homo prophanus instrumenta seu media Spiritus S. contemnit, neque verbum DEI audire vult &c.* Nolumus, quam hæc ipsa F. C. (i) usurpavit, afferre phrasin: *Dominum peccata peccatis punire*; quâ non dicere vult, DEUM peccatorum habendum causam esse, quippe quod disertis alibi (k) negavit, scribendo: *Extra controversiam est positum, (ut decimus nonus articulus Confessionis Augustanæ habet) quod DEUS non sit causa, creator vel autor peccati*; quemadmodum etiam eandem mox dextrè interpretatur ac ad sanum sensum revocat; nihilominus, quia Calviniani postea eadem abusi quam pessimè fuere, est, quod nunc ab ejusdem usu nobis caveamus.

(a) Art. Controv. II. p. 71. (b) Art. V. p. 165. (c) Epit. Art. V. p. 592. 593. num. 5. 6. (d) Sol. Declar. Art. V. p. 717. (e) Primit,

mit. Augustan. (f) l. c. p. 716. (g) Aug. Conf. Art. V. Epit.
Form. Conc. Art. II. p. 583. (h) Sol. Decl. Art. II. p. 672. (i)
Sol. Declar. Art. XI. p. 820. (k) S. D. Art. I. p. 639.

§. III. Ad recentiora nos exempla convertentes, unicam allegabimus phrasin, cujus & supra (a) jam fecimus mentionem, quod homo fidelis mysticæque cum Christo unione gaudens, in quovis namque fideli & justificato Christus habitat, *Eph. III. 17.* de se dicere possit: *Ego sum Christus.* Est ea LUTHERI, (b) attamen ita comparata, ut dubium habeat sensum: quamobrem dextrè interpretanda, eoque modo accipienda est, ut ne in hypotyposin sanorum verborum impingat, quemadmodum & ipse Lutherus illam quam optimè interpretari non intermisit. Quo tamen non obstante, consultum non est nosmet hodie illam imitari, quin potius ab usu ejusdem ingens ipsius apud Fanaticos abusus deterrere nos possit debeatque. Quandoquidem enim illi suæ ἀποθεώσεως & Christificationis, licet non fundamentum, fulcimentum tamen eam habent, ad consensum & auctoritatem Lutheri subinde provocantes, qui non eandem propterea fugeremus perpetuoque suppresseremus silentio? Ut autem manifestissimum fiat, frustrà Fanaticos de Lutheri secum consensu gloriari, propriam illius allegabimus explicationem, quam istam invenimus: *Fides pure est docenda, quod scilicet per eam sic conglutineris Christo, ut ex te & ipso fiat NB. quasi una persona, quæ non possit segregari, sed perpetuo adhaerescat ei, ut cum fiducia dicere possis, Ego sum Christus, hoc est, Christi justitia, victoria, vita &c. est mea. Et vicissim Christus dicat, Ego sum ille peccator, hoc est, ejus peccata, mors &c. sunt mea, quia adhaeret mihi, & ego illi. Conjuncti enim sumus per fidem in unam carnem & os, Eph. V.* Unde clarum fit, Lutherum hac sententia non respicere unionem mysticam fidelium cum Christo, sed eorum justificationem, quæ illis imputantur, quæ Christi sunt, sicut ipse sibi vicissim appropriat, quæ sunt hominis fidelis. Quis namque dixerit, peccata nostra sic esse Christi, ut ei subjectivè competant? Et quid multis? Diserte paulo antè Lutherus, in connexionione cum adductis, dixerat: *Quatenus se*

ipso

*ipsos (fideles) intuentur, habent legem & peccatum, quatenus Christum, legi mortui sunt, peccatum non habent &c. Quare si in causa justificationis discernis personam Christi & tuam, es in lege, manes in ea, & in te, non in Christo vivis. Absit itaque, phrasin hanc in Articulo de Unionem mysticam usurpemus, imo ne quidem in Articulo de Justificatione proferamus, nec Scripturam eam expresse habente, nec ullam ejus usum requirente necessitate. Addimus, ob cognationem materiae, de quo idem dicendum, terminum UNIONIS SUBSTANTIALIS, quem adhibere Theologi nonnulli olim soliti fuerunt, ad significandum, unionem fidelium cum DEO mysticam non dicere nudam in illis praesentiam DEI modificatam, per solam gratiosam operationem, sed consistere in approximatione, ut ex Job XIV. 23. loquuntur, ac inhabitatione ipsius essentiae divinae in credentibus. Atque sic apud illos unionem substantialem, non proprie & formaliter, sed objectivè tantum talem, quod extrema unita duae sint substantiae, DEI nimirum atque hominis fidelis, indicantem, accipimus & interpretamur. At quoniam Fanatici, ad suam Deificationem insinuandam, hunc terminum adhibere queunt, tutius est, eundem, cum & in Scriptura non legatur, vitare, KÖNIGIO (c) quam optimè monente: *Est, Unio mystica, substantiarum, sed non substantialis, proprie & accurate loquendo.**

(a) Aphor. præc. §. II. p. 48. (b) Comment. in Epist. ad Galat. Cap. II. 20. Tom. IV. Latin. Jen. f. 47. a. (c) Theol. Posit. Acroam. Part. III. §. 568.

A P H O R. VI.

Nequaquam interim hypotyposis sanorum verborum exigit, ut iisdem quoad literas & sonum verbis formulisque loquendi omnes semper & ubique utantur: sed satis est, adhibere verba eundem cum aliis sanis verbis habentia sensum.

§. I. Paulus, ad evitandum in Ecclesia schismata, I. Cor. I. 10. hortatur, ut idem in doctrinam loquantur omnes, non autem respiciendo verborum sonum, sed sensum, ut
ex

ex ipsiusmet explanatione patet, sicuti &, *Rom. XV. 5.* Romanis apprecatur, DEus ipsis det, ut idem sentiant invicem. Diximus, *Præc. Aph. §. 1.* non idem semper esse, cum iisdem quoad sonum syllabasque verbis plures utuntur; atque sic ex adverso idem sæpe est, quod sono discrepantibus vocabulis enunciat: quapropter & ipsum S. Scripturæ parallelismum in realem seu sensualem & verbalem distingvere habemus. Ut enim istud ex vocum phrasiumque homonymia & ambiguitate; ita hoc earundem ex synonymia & identitate significationis resultat. Quare nec ipse Spiritus S. in Scripturis S. eadem ubique verba sanctis DEI hominibus, quamvis eadem in materiâ eademque sententiâ, scribenda inspiravit. Quid? quod Scriptores Novi Testamenti, Veteris dicta allegantes, non totidem verba eademque syllabas allegarint, contenti, eundem utriusque, licet verbis aliquantum mutatis, exprimi sensum. Paulus 2. *Thess. III. 17.* certum expressit Epistolarum suarum characterem atque criterium: *Salutatio mea manu Pauli: quod est signum*, addens, *in omni epistolâ: sic scribo.* Num autem eadem hæc verba iisdem literis ac syllabis constantia in omnibus reliquis Epistolis suis usurpaverit? quemlibet conclusiones singularum, easdem inter se conferentem, docere possunt. Quæ cum ita sint, iniquum planè postulatum foret, à Doctoribus Ecclesiæ exigere velle, ut ejusdem soni earundemque literarum ac syllabarum vocibus formulisque semper & ubique utantur omnes. Injuria foret non levis, aliquem recessus ab hypotyposi sanorum verborum arguere aut damnare, sicubi non eisdem literis constantia eundemque sonum ferentia verba nobiscum protulerit. Imò verò, quisquis talia postulare auderet, eum deberet antea, omnes à lingvis per orbem synonyma vocabula tollere, efficereque, ut unaquæque res, qualibet in linguâ, non nisi unica voce designari queat, & unico duntaxat loquendi modo cogitationes nostras de singulis rebus exprimere possimus, nisi homines ratione præditos in irrationalia transformare bruta nitatur.

§. II. Quantumlibet ergo non postulet hypotyposis sanorum

H

norum

norum verborum eorundem ubique secundum sonum syllabasque vocabulorum atque phrasium usum; omnino tamen exigit, ut, cum alii loquendi modi adhibentur, eadem nihilominus res idemque sensus maneat & exprimatur. Non sunt in doctrina sacra nisi sana verba proferenda, haud tamen ad literarum numerum sonumve syllabarum adstringimur: quare necesse est, ut, aliis, quam vel in Verbo divino, vel ab Ecclesia præscriptis, verbis usuri, talia seligamus, quæ prorsus eandem cum Scripturâ & Ecclesiâ doctrinam contineant, eundemque planè de rebus conceptum mentibus ingerere possint. Non igitur apparenter tantum, sed verè synonymicæ usurpandæ semper sunt & ubique voces, phrasæ formulæque loquendi. Quod si accuratè observatum non fuerit, tales sermones ab hypotyposi sanorum verborum abire censendi sunt, nec imitandi, aut defendendi, sed, nisi de loquentis integritate satis probabiliter constiterit, aut è contrario non levis occultati sub illis erroris alicujus suspicio fuerit, taxandi potius atque repudiandi. Cujus rei illustrandæ ergo, unicum afferemus exemplum. Christum Redemptorem nostrum personam Θεάνθρωπον, verum adeò DEUM verumque hominem esse, inter Christianos in confesso est. Et eum in Scripturâ toties hominem & Filium hominis dici, neminem fugit. An verò & PERSONA HUMANA rectè ac hypotyposi sanorum verborum convenienter dici poterit? Usa est hoc termino PETERSENIA, (a) sed incongruè prorsus ac contra sanorum verborum formam. Est namque Christus unus inter DEUM & homines Mediator, 1. Tim. II. 5. ideoque una duntaxat persona: nam actiones & passionēs personarum sunt. Si ergo alia divina Christi, alia humana persona esset, duo etiam essent Mediatores, alter DEUS, alterque homo: quo asserto, prolapsus in Nestorianismum facillimus est. Statuendum igitur est, quia tot personæ, quot substantiæ sunt; Filium DEI ὁσάρκον, cujus substantiā ab essentiā ejus æternā realiter non differt, humanam naturam de se ἀνθρώπου in hypostasin suam assumfisse, seu suam illi, cum tota plenitudine DEitatis, Col. II. 9. substantiam commu-

communicasse, ut, quæ de se propriâ finitâ subsistentiâ carebat, per hanc unionem cum Filio DEI, & hypostaseos communicationem, ἐνυπόστατος facta sit, *Ebr. II. 16.* Nullo itaque modo persona humana Christi, in oppositione ad DEUM, & relatione ad unionem hypostaticam, dici poterat, quin terminus hic abludat ab hypotyposi sanorum verborum. Neque videmus, quomodo eum vel excusare, vel defendere potuerit Dn. PACHOMIUS, (b) uti vocari vult, scribendo: *Christum humanam esse personam, credo neminem esse negaturum, quia, aliena licet ἡ λόγος hypostasi subsistens, eaque communicata, homo est. At merum esse hominem, quis affirmet, nisi Socinianus aliquis aut Arianus? Ergo habet humanam naturam Christus, & est persona humana, imò Humano-Divina.* Humano-Divinam personam Christum esse, nemo, nisi Socinianus aut Arianus, negaverit; at sermo hic est de persona humanâ, quam cum DEO unitam Peterfenia dixit, quæ loquendi ratio, humanæ naturæ Christi propriam tribuens subsistentiam, adeo non sapit hypotyposin sanorum verborum, ut procul sit ab eâdem remota. Maximè, quia Fanatica scæmina sub ea occultasse videtur, quem procul dubio jam tum conceptum, postea temporis, obstetricante marito, exclusit, Scriptis peculiaribus eum in finem editis, (c) Christum ab æterno Θεὸν ὁρῶπον. Nec valere ratio potest: *Christum posse personam humanam dici, quia homo est, & naturam humanam habet.* Nam homo quis est ultimatòque dicitur ab essentia siue natura humana, indeque Christus verus est homo, quia humanam naturam ex Maria assumpsit. At persona est & ultimatò dicitur à subsistentia personali, ut, quemadmodum persona divina est, cujus non modò essentia, sed & subsistentia divina est; ita persona humana, & quidem cum DEO unita, sit ultimatòque denominetur, quæ, præter naturam, etiam subsistentiam humanam & finitam habet. Qvalis cum Christo homini non competat, utpote qui subsistentiâ Filii DEI subsistit, quomodo, quæso te, humana Christi persona concipi dicive potest? Synonymi proinde termini non sunt: Christus homo, & humana Christi persona. Quapropter & isthac loquutio ad hypotyposin sanorum verborum revocari nequit.

(a) Einleit. zu gründl. Verständn. der Heil. Offenbahr. Jes. Chr. Anhang. I. p. II. (b) Sal. Chr. Aff. f. Synops. Logomachiar. Pietist. Cap. VII. Qv. 2. (c) JOH. WILH. PETERSEN Geheimniß des Erst-Gebohrnen aller Creaturen von Chr. Jes. dem Gott-Menschen, & JOH. ELEON. PETERSEN, Geb. von und zu MEERUM Geheimn. des Erst-Gebohrn. der von Anfang ist, und der da ist GOTT das Wort der GOTT Mensch Jes. Chr.

APHOR. VII.

Hypotyposis sanorum verborum non solum in Acroamatica, verum etiam Catechetica Theologia pie sanctèque servanda est.

§. I. Non equidem cum Cel. Dn. D. PFAFFIO (a) dicere sustinemus, *Religionem magis vulgi quam doctorum esse*, utpote quod assertum an hypotyposi sanorum verborum exactè conforme sit? dubium nobis videtur, certis è contrario, partes Religionis, & agnitionem & cultum DEI, salvandis omnibus æque necessarias esse. Interim certissimum est, eos, quæ simpliciores ac rudiores, quales infantes maximaque plebis pars esse solent, docendi munus impositum, obligari, qui, quantis quantis præditi sunt, vires suas omnes eorum rectam in institutionem intendant, quæque fieri licet impendant dexteritate. Quamobrem eò magis in Theologia Catechetica, captui rudiorum vulgiqve accommodata, sanorum verborum hypotyposin servari, necessarium erit, quò proclivior plurimorum simplicitas est ad erroneos sibi de DEO divinisque rebus conceptus formandos, quoque pertinacius præconceptis suis opinionibus ut plurimum adhærere adsveti sunt. Quare nec neglegendum est Catechetica Theologiam docentibus consilium monitumque LUTHERI, (b) de iisdem, in proponenda & explicandâ vulgo hacce doctrinâ, verbis perpetuò retinendis, cujus rationem adjungit: *quod sciam, inquiens, non posse feliciter doceri simplices homines, & qui natu minores sunt, quam una atque eadem forma sæpius proposita ac repetita.* Quamquam enim hypotyposis sanorum verborum, ceu præc. Aphor. dictum, identitatem formularum loquendi præcisè non postulet, ad rationem tamen docendi faciliorem pariter atque feliciorum consilium hu-

ius observantia permultum conferre potest. Nam, *quodsi*, pergit Lutherus, *jam isto, jam alio modo eadem proponas, facile perturbantur simplices animi, & fiet ut pereat omnis opera, quam in docendo ponis.*

(a) Instit. Theol. Dogmat. & Moral. Prolegom. Art. II. §. 6. (b) Præfat. Catech. min. in LL. Symbol. p. 360.

§. II. Deinde & hypotyposeos sanorum verborum studiosis in tradendâ junioribus atque simplicioribus Theologiâ Catechetica prudentia dictitat, nè aliis, quam communi fermone tritis, vel saltem iis, qui informandi sunt, sat notis verbis utantur. Secus namque si fecerint, verba obscura & non benè intellecta vel nullum planè, vel falsum, quod pejus est, rerum in animis audientium conceptum sunt paritura. Qui ergo in Theologia Acroamatica tradendâ, ut doctrina vel concisè, vel distinctè magis tam proponi, quam concipi queat, adhiberi solent termini technici ex Philosophorum Scholis desumpti, hinc exulent, necessum est. Reliqua verò, quæ Ecclesiastica diximus, vocabula quod attinet, sunt alia quidem eorum crebrioris usus, indeque vulgo etiam non ignota, ut: *essentia, persona, peccatum originale, Sacramentum*; alia rarius occurrunt, ut: *propositio personalis, persona simplex & composita, communicatio idiomatum, aliaque, plus obscuritatis secum ferentia.* Ista quin adhiberi possint, haud facile quis dubitaverit; ab his autem abstinere, consultum magis est, quoniam significatus eorum captum vulgi superat. Quam eandem ob causam nec illi heic proferendi sunt termini, quorum usum, Hæreticis occasionem dantibus, necessitas introduxit. Id quod ipsa FORM. CONCORD. (a) probe observandum vult, in exemplo controversiæ cum Flacianis de peccato originis: *utrum illud substantia hominis, an accidens sit?* proposito, discrimine inter Theologiam Catechetica & Acroamaticam facto, scribens: *Quod verò ad Latina vocabula Substantia & Accidentis attinet, cum ea non sint Scripturæ sacræ vocabula, præterea etiam à plebe non intelligantur, abstinendum est ab illis in publicis sacris concionibus: ubi indocta plebs docetur: & hac in re simplicium & rudiorum*

diorum meritò habenda est ratio. In scholis autem & apud homines doctos (quibus horum vocabulorum significatio nota est, & qui iisdem rebus atque citra abusum uti possunt, proprie discernentes essentiam alicujus rei ab eo, quod aliunde ei accidit & per accidens inhaeret) in disputatione de peccato Originis, retinenda sunt. Simile de similibus facile ferri judicium potest.

(a) Epitom. Art. I. p. 578. coll. Sol. Declarat. p. 651.

§. III. Sed ad Theologiam Catechetica referenda quoque sunt formulæ precationum & cantilenæ Ecclesiasticæ, in quibus proinde, quia & simplicioribus præscriptæ, & ab Ecclesia publicè receptæ, hypotyposin sanorum verborum quam accuratissimè servari, his, quibus Ecclesiæ cura & institutio demandata, invigilandum sollicitèque curandum est. Catechismos Lutheri Minorem & Majorem FORM. CONC. (a) quasi Laicorum Biblia esse censet: quid? si dixerimus, Libros cantica sacra continentes, vulgi Christianorum Libros Symbolicos, & cantica ipsa Symbola illius esse, præsertim si vel publicâ Superiorum autoritate introducta, vel ab Ecclesia, ex approbatione ac commendatione Doctorum ejus, recepta fuerint. Symbola quippe sunt publicæ fidei professiones: & cantilenis Ecclesiasticis vulgus Christianorum fidei suæ velut professionem edunt. Quantum etiam utilitatis eadem præstent, quosque in animis piorum affectus excitare valeant, non est, ut hoc loco commemoremus, quod tantum non singulæ deprædicant Odariis sacris præmissæ Præfationes. Quantopere quoque Lutheranae Reformationi, vel ipsis Pontificiis de eo conquerentibus, profuerint, quomodo per illas propagata sit repurgata fidei doctrina, instituto peculiari demonstratum dedit MAYERUS, (b) ut ipsimet Adversarii, qui eas imitarentur, fuerint excitati. Quò magis ergo, propter istas causas, Ecclesiæ interest, hymnos sacros non nisi veram sanamque doctrinam secum ferentes in eam introduci & plebi Christianæ commendari, eò magis providendum est, ne quid iis inferatur, ab hypotyposi sanorum verborum alienum. Ut itaque temerarium pronuncian-

ciandum fit, si quis proprio instinctu, citra consensum Ecclesiae, quidpiam in iis mutare fuerit ausus. Maxime, si planae ac cum hypotyposi sanorum verborum optime convenientes loquutiones in obscuras & amphibologicas permutantur, quibus & Adversarii veritatis uti, vel potius abuti queant, ut eadem nobiscum eloqui videantur, sensum tamen, nobis non modò, sed ipsi veritati, adversum verborum sub convenientia tegentes & occultantes. Quid? quod impium ac imprudentiam omninò summam eloquens ducendum sit, si quando talia Hymnariis nostris Cantica inserta leguntur, quae vel à suspectis Auctoribus composita, vel ipsa verbis, quibus constant, & loquendi modis, cum hypotyposi sanorum verborum non conciliandis, sensum à doctrinae veritate alienum produnt. De quibus prolixiorē instituere discursum cum concessum nobis haud sit, Celeb. Dn. D. WERNSDORFII (c) Dissertationem Lectoribus volumus commendare.

(a) Praefat. Epitom. p. 571. (b) Ecclesia Papæa Luther. Reformat. Patrona & Cliens Part. II. Cap. V. (d) de Prudentia in Cantionib. Ecclesiast. adhibenda.

§. IV. Ut ne tamen sine omni exemplo hic Aphorismus dimittatur, succurrit, cujus supra (a) mentionem fecimus, Odarium Berolinense, quod ab impressionis loco denominare liceat, cum Dn. Porstii Praefatione, in quo sanè, quae hypotyposin sanorum verborum neutiquam sapiunt, id cum attentione legenti obvenient nec levia nec pauca, five mutatas, hætenus consuetas, Odas respicimus, five junctas cum veteribus, sine prævia sufficiente probatione, novas. Quoad mutatas, memoria statim succurrit hymnus, quem tempore, quo memoriam passionis Christi publicis concionibus Ecclesia recolit, canere solemus, cujus initium: *Jesus, deine Heilge Wunden*. Ita corruptum eum deprehendimus, ut perfectissimum imaginarium magis redoleat, quam sanctam sollicitudinem piorum Christianorum. Auctor illius devotè nos orare docuit; at Corrector, ni malis Depravator, ipsius

in occasionem atque materiam gloriationis eum convertit. Comparetur speciminis loco v. 1. ubi nos precamur: *Fällt mir etwas Arges ein, laß mich denken deiner Pein*; ille vero gloriatur: *Denn ich bald an deine Pein*. Et v. 3. ubi nos: *Wenn die Welt mich wil verführen auff die breite Sündens Bahn, wolüst du mich also regieren/das ich alsdann schaue an deiner Marter Centner Last*, die du ausgestanden hast. Ille vero: *Wil die Welt mein Herze führen auff die breite Wollust Bahn, da nichts ist, als jubiliren, alsdann schau ich emsig an deiner Marter Centner Last*. Quodnam verò hypotyposi sanorum verborum magis congruere dicendum erit? Certè, qui cum Paulo, *Rom. VII. 23.* videt in membris suis, & agnoscit, legem peccati, repugnantem legi mentis secundum internum hominem, non gloriabitur multum, sed humiliatus ad gratiam DEI confugiet, in passionibus ac vulneribus Christi auxilium quæsiturus & sibi exoraturus. Taxavit JOH. SAM. STRYKIUS, (a) ac inter abusus retulit, *quod*, ut propria illius legantur verba, *in toto coetu nimis saepe hymni canantur, quos paucissimi, & interdum vix tres, ex vero sensu canunt.*: v. g. *Jesus meine Freude. Meinen Jesum laß ich nicht.* &c. qui tot agunt de plenissima abnegatione mundi & sui ipsius, hos hymnos, inquit, dum canit populus, annon plerique DEO in faciem mentiuntur? An verò ita conceptum, ut in dicto Odario exhibetur, de quo agimus, Canticum omnes, ut DEO non in faciem mentiantur, canere possint? videant ipsi, qui sic illud vel deformarunt, vel approbaverunt. Quod si consilium Strykianum, *ut in publicis coetibus ut plurimum tales canantur hymni, quibus aliquid à DEO precamur*, sequuti fuissent, hunc etiam talem reliquissent, qualis abs Auctore suo compositus erat, precatorium. Inter administrationem S. Cœnæ Dominicæ usitatum est Canticum spiritu pariter ac devotione plenissimum: O Jesu, du mein Bräutigam, cujus v. 6. apud nos ita sonat: *Das ich das rechte Himmel Brodt, dich, Jesu, wahrer Mensch und Gott, mit höchster Ehrerbietung eß, und deiner Liebe nie vergesse*; qui autem in isto Libro quam pessimè hunc in modum corruptus:

Auf daß ich dich, du wahres Brod der Engel, wahrer Mensch und Gott, mit solcher Ehrerbietung nehm, wie dir es rühmlich, mir bequem. Quam autem procul ab hypotyposi sanorum verborum isthæc mutatio recedat, quis est, qui videre se posse neget? Non inquiremus operosè, quid sibi heic velit das wahre Brod der Engel? Equidem Ps. LXXIX. 15. Israelitæ in deserto comedisse dicuntur לַחֶם אַנְגֵּלִים, quod aliis cum Interpretibus Lutherus vertit: Engel-Brod, cujus denominationis rationem apud GEJERUM (b) & POLUM (c) videre licet. Ubi parum, pro scopo nostro, conducere, si disquisitioni nos immisceremus: utrum convenientius panis Angelorum; an robustorum, vel fortium, aut magnificorum, vertatur? Sufficit namque, præstantiam & excellentiam cibi populo cœlitus dati significari, ut TROSTIUS olim apud GEJERUM (d) exposuerit: Er gab ihnen nicht schwatz Westphälisch Gesinde-Brod, sondern herrliche Fürsten Speise. At aliud est Engel-Brod, aliud Brod der Engel. Hoc enim audito, simpliciores sibi concipient panem, quo Angeli vescuntur, cum tamen Christus Angelorum cibus non sit, Ebr. II. 16. nec ulli- bi Scripturarum esse dicatur. Et cur non retinetur: Das rechte Himmel-Brod? Anne Christus ipse, Job. VI. 50. 51. disertè se panem è coelo descendentem vocat? At Scripturarios loquendi modos ubique aliis, & clariores obscurioribus ac falsum imprimere conceptum valentibus præferri, sanorum vult verborum hypotyposis. Quid autem dicendum? Num & illi congruum est, quod verbum Essen in Nehmen conversum fuerit? Quisquis equidem edit, is etiam sumit cibum; non autem contra. Christus Sacramentum hoc instituens duplici usus est verbo: Laßete, Nehmet, &, Párete, Esset. Cur ergo remotius propinquiori, cur specialiori generalius prætulerimus? Scilicet, dandum hoc erat Calvino-Reformatis, quò & illi Cantico hoc uti possent, salvâ suâ de corpore Christi in S. Coenâ, solâ fide accipiendò, opinione. Et cur deletum est illud: Und deis- ser Liebe nie vergeß? Nonne Salvator ipse Luc. XXII. 19. dixit: Hoc facite in mei recollectionem? & Paulus I. Cor. XI. 26. addidit: Quoties enim comederitis hunc panem, & biberitis hoc poculum, mortem Domini

Domini annunciate, donec veniat? Aliud depravationis exemplum suggerit, quod omnibus vel quotidie canendam esset, Canticum incipiens: *Ich ruff zu dir, Herr Jesu Christ, quo v. l. statim precamur: Den rechten Glauben, Herr! ich meyn, den wolest du mir geben.* Intelligentibus etiam simplicioribus, nos eo veram fidem, non quæ creditur, seu doctrinam fidei, quæ, quæ DEI gratia est, gaudemus; sed quæ creditur, sive fidem justificam & salvificam, quæ DEI donum & opus est, *Job. VI. 19. Col. II. 12.* nobis exorare. Sed novum istud Odarium hanc formulam ita deformavit: *Den rechten Weg, o Herr, ich meyn, den wolest du mir geben.* Petimus hic DEUM mox dona sanctificantia, quorum fons & scaturigo fides est, *Gal. V. 6.* sine qua etiam sanctimonia nostra DEO placere non potest, *Ebr. XI. 6.* Quam optime proinde cum hypotyposi sanorum verborum precatuncula hæc conspirat. At verò Fanatici Socinizantes ab illa fide Christi meritum apprehendente adeo abhorrent, uti DIPPELIUS (e) eam, non sine summâ in Salvatorem nostrum injuriâ, einen thörig-eingebildeten seeligmachenden Glauben, eine eingebildete Zuversicht, damit man das böse Fleisch tröstet und küsselt; item (f) einen alten Adams-Glauben, ein bloßes Sündlein des alten Adams, quæque plures hujus farinae criminationes sunt, a libi (g) collectæ, vocare veritus non sit. E contrario ipsis fides in obedientia Christo præstandâ, & exempli ejus imitatione, in odio mundi, sui que ipsius abnegatione, consistit. Quid ergo jam de dictâ precationis nostræ mutatione judicandum? Num crassus quidam Fanaticus eandem instituit, an alius quisquam, Fanaticis, si non Socinianis, ut eò magis placeret? Id certo certius est, quisquis ille fuerit, Auctorem hujus corruptionis tantopere vocabulum veræ fidei reformidare, ut, quam illud retinere, perabsurdam æque communi Germanorum loquendi ratione recedentem phrasin substituere satius duxerit. Quis etenim unquam, usa rationis pollens, ita loqui auditus fuit: *Gebet mir den Weg da-oder dorthin?* sed verbis: *Zeigen, weisen, lehren, leiten, führen, heic* uti solemus. Ita proinde ab hypotyposi sanorum verborum in rebus divinis recedere ingenia novaturientia amant, ut ne quidem communiter recepti

pti sermonis velint retinere formam. Sed hæc quidem de mutationibus istis sufficiant. Quodsi jam & novas in hoc libro conspiciendas cantilenas percurrere vellemus, quæ censuram merentur, numero non exiguo se nobis oblaturæ essent. Quandoquidem autem, id nobis nunc licitum non fore, intelligimus, in genere duntaxat asseveramus, complures earum ita compositas esse, ut cum hypotyposi sanorum verborum aliæ vix, aliæ nunquam conciliari queant: quod enim vel Lutheri aliorumque vetustiorum Auctorum, & è recentioribus vel Pauli Gerhardi, vel Joh. Riskii aliorumve spiritum ac gravitatem non spirent, ne quidem commemorabimus. Aliæ hæctenus usitatae cantilenæ fidem primùm respiciunt, deinde sanctimoniam & bona opera, id quod Scripturæ quam maximè conforme: verùm istarum novissimè cularum quamplurimæ opera duntaxat urgent, fide prorsus neglectâ. Avertat providentia Numinis, nè eò res iterum relabantur, ut ante Reformationem in Papatu fuere, cum sola requirebantur opera, fidei ne quidem mentione factâ, prout AUG. CONF. (h) ad omnium confessionem provocans, conqueritur, *fidem tamdiu jacuisse ignotam: de fidei justitia altissimum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam operum versutam esse in Ecclesiis.* Quam Fanaticismus in illis passim eluceat, vel unicum illud docere potest, cujus initium: Wo mein Schatz liegt, ist mein Herke. (i) Sic enim illius habent v. 7.) Denn das neugebohrne Leben, das du (Jesu) wesentlich selbst bist, wil sich wieder ein ergeben in den Brunn, der Gott nur ist. So kan denn der Sohn verklären seinen Vater, ihm zu Ehren, wenn er ihm nun wieder giebt, ganz vollendet, was er liebt. 8.) Vater, kennst du deinen Saamen, der die pure Gottheit preist? So verklähre deinen Nahmen, welcher JESUS in mir heist, der sich wesentlich ausbreitet in den Geist, den du bereitet die zur Freude, mir zum Heil; Göttlich leben ist mein Theil. 9.) So find ich den Ursprung wieder, leb in göttlicher Natur: Nichts zeucht mehr zur Erden nieder die verneute Creatur. Leib und Seel mag mir vergehen, Gottes Sohn bleibt in mir stehen. Seelig, wer in sich so fühlt, wie die Gottheit in ihm spielt. Num hæc captivi simpliciorum satis accommodata sint? ceu catechetica tractationem necet,

non definiemus : at centrum totius Fanaticismi, & initium & finem ejus, effluxum ex essentiâ Divinâ, & retroversionem in eandem, imò Deificationem jam in hac vitâ, & quæ cum istis cohererent, nimium coecutiens sit, oportet, in illis qui videre nequeat. Et quomodo cum hypotyposi sanorum verborum conciliabitur, quando in illa cantilena, quæ incipit : *Dein Erbe, Herr, liegt vor dir hier*, (k) v. 4. Christus in forma servili adhuc dum in nobis operari dicitur ? hac formâ canendi præscriptâ : *Nun offenbahr dich, Jesu, bald, in uns des Vaters Werck zu enden, daß du in armer Knechts Gestalt des Feindes Kercker mögest wenden, bestraff, zertritt, zerknirsch und treib ihn aus, befreue ganz von ihm dein Tempel-Hauß.* Num itaque Christus in exaltationis statu, formæ servi opposito, *Phil. II. 7. 8. 9.* in quo ad dextram DEI sedet, *Eph. I. 20. 21. 22.* adhuc in forma servili se nobis manifestabit, ad corda nostra purganda & peccatum ex illis delendum ? Quomodo illud, quæso te, cum *Ebr. IX. 28. & Cap. X. 12. 13. 14.* concordat ? ut alia taceamus. Nam neque plura cum doctrinæ veritate haud bene conspirantia, quorsum præcipuè justificationis ac renovationis haud obscure passim elucens confusio referenda, nec hypotyposi sanorum verborum exactè conformia, nunc allegare, vel tempus vel spatium permittent, quamobrem allata sufficere & possunt & debent.

(a) Disp. de Jure Sabbathi Cap. IV. n. 130. (b) Comment. in Psalm. Dav. ad l. c. (c) Synops. Critic. & Commentator. Vol. II. ad Pl. LXXIIX. 25. (d) loc. cit. (e) Wein und Del in die Bund. des Ges. stäupt. Pabstth. der Protestir. Cap. III. Opp. p. 277. (f) Glaubens. Bekännth. Art. IV. p. 429. (g) Compend. Matæol. Fanat. Recent. Part. III. Cap. V. Th. 2. (h) Art. XX. p. 16. (i) Sub Tit. von der Begierde zu Gott num. 569. (k) Tit. vom Geistl. Kampff n. 464.

SECTIO III. POLEMICA.

§. I. Etiam si plura ceteroquin hætenus adductis, tam aphorismi specialiores, quam exemplorum vetustiorum pariter ac recentiorum numerus amplior, præsertim si totum, quoad hæc, Theologiæ Systema percurrere liceret, addi potuissent; ne tamen majorem, ac Dissertationes Academicas decet, in molem commentatio præsens excresceret, tandem aliquando sub.

subsistendum nobis fuit. Quandoquidem autem contra prolata ab aliis dubia quædam moveri deprehendimus, operæ nos pretium facturos arbitramur, si & ab illis, quâ fieri brevitate potest, eadem liberemus, quò hypotyposis sanorum verborum piè nobis sanctèque servanda ab apertorum æque ac occultorum osorum ejus (alii enim directè & expresse, alii implicate ac indirectè ipsam impugnant) obloquutionibus vindicetur. Id quod jam nunc facilius pariter atque brevius expediri posse, speramus, quoniam plerisque ex antea prolatis satis jam fieri potest.

§. II. Et primùm quidem sufficienter jam, per dicta, sublatum reputamus, quod hypotyposi sanorum verborum generatim ac in universum objicit modernorum Fanaticorum famosissimus, CHRIST. DEMOCRITUS s. DIPPELIUS, (a) scribens: Sie (die Apostel und Jünger des Heylandes) wußten nichts von der Ochsen- und Esels-Einigkeit, da einer, die Einigkeit im Glauben zu maintainen, dem andern seine Vorschrift muß nachschwätzen, und von Göttlichen Dingen einerley Worte führen, worinn heut zu Tag das Punctum der herrlichen Orthodoxie bestehet. Et: (b) Vielweniger hat sich einer nach des andern Redart gerichtet, in welcher Ochsen- und Esels-Einigkeit die Hypotyposis, oder, die Form der gesunden Reden bestehen soll. Non enim est, quod sibi metuat, ne brutorum irrationalium gregi accenseatur, si hætenus a se temerario prorsus ausu neglectæ hypotyposeos sanorum verborum in posterum fortassis studiosior evadat. Attendentibus namque, quæ *Sect. II. Aph. VI.* exposita sunt, facile judicabitur, hypotyposin sanorum verborum (easdem quippe res verbis, licet non sono, sensu tamen, iisdem significari, rationale est) juxta præscriptum Paulinum, Ecclesiæ Doctores quam maximè decere. Quæ adeò sufficientis ad hæc responsionis loco funto.

(a) Ein Hirt und eine Heerde, oder Methode alle Secten und Religionen zur einigen wahren Kirch und Religion zu bringen II. Abtheil. Opp. p. 873.

(b) Weg-Weis. zum Verlohrn. Licht und Recht Part. I. Cap. III. Opp. p. 697.

§. III. Nec excipi potest, quemlibet loquentem aut Scriptorem verbis, quæ utitur, suo pro arbitrio sensum imponere

posse. Non equidem defunt exempla Scriptorum, aliam ver-
bis, ac usitatè habent, significationem affingentium: at quan-
ta non, tam in Disciplinis, quam ipsa vitâ communi, exoritura
confusio esset, ista si licentia robur aliquod acciperet, ac in
vita hominum conversationeque velut introduceretur? Sermo
utilissimum & planè necessarium est, cum communis homi-
num societatis, tum Disciplinarum mentibus aliorum instil-
landarum instrumentum. At inanis foret ac irritus usus illius
omnis, ni verba, quæ signa rerum sunt, à quolibet ita & usur-
pari & intelligi deberent, prout receptus illius, quâ quis lo-
quendo vel scribendo utitur, linguæ usus postulat. Quamob-
rem PUFENDORFIUS (a) rectissimè docet, circa sermonem,
voce viva aut literis expressum, hanc obligationem occurre-
re, ut, qui eadem lingua utuntur, certæ rei certum vocabu-
lum, prout usus cujusque linguæ fert, applicare teneantur. Si
ergò ne quidem in vitâ civili cujusvis in arbitrio positum est,
verbis suis, quem velit, affingere sensum, multò minùs id in
Theologiâ, quâ Divina & ad salutem nostram facientia tra-
ctantur & proponuntur, licitum ducendum erit. Quod si e-
nim hocce liceret, undenam de loquentis Scriptorisve mente
constare nobis posset? Non Hæretici tantùm, sed Atheorum
etiam pessimi quique verbis bonæ significationis speciem ha-
bentibus crassissimos suos errores contegere possent. Exemplum
habemus in SPINOZA, (b) postquam capita quædam doctri-
næ fidei adduxerat, subjungente: *Hæc & similia, nihil refert, in
respectu fidei, qua ratione unusquisque intelligat, dummodo nihil cum
in finem concludat, ut majorem licentiam ad peccandum sumat, vel ut
eninus fiat DEO obtemperans: quinimo unusquisque hæc fidei dogmata
ad suum captum accommodare tenetur, eaque sibi eo modo interpretari,
quo sibi videtur eadem facilius, sine ulla hesitatione, sed integro animi
consensu, amplecti posse, ut consequenter DEO pleno animi consensu obe-
diat.* Revera enim hac hypothese omnis omninò pervertitur
genuinus linguarum usus, omnis sermo in instrumentum alios
decipiendi convertitur, omnis tollitur doctrinarum, ut reli-
quarum, sic & speciatim Theologicarum, certitudo. Quan-
tumvis enim verba communis in iisdem recepti usus admit-
tantur,

tantur, quilibet tamen fidei dogmata suo ingenio, captui & anticipatis opinionibus convenienter intelligere ac interpretari poterit. Ex quo fiet, ut, qui discrepantes planeque contrarias licet de DEO rebusque divinis sententias foveant, eandem nihilominus fidei doctrinam, quoad externum verborum sonum, profiteri, aut ut rectius dicamus, simulare queant: unde non nisi turpissimus Religionum Indifferentismus resultabit. Et Spinozam *εὐρημα* hoc eum unice in finem propalasse, quò, DEUM, præter naturam & mundum, nullum alium, nulla divina, nulla salutaria doctrinæ fidei capita corde credens, specioso tamen externorum de DEO atque rebus divinis, specie sanorum, verbrum fuce, Atheismum suum occultaret, KORT-HOLTUS (c) solidissime ostendit. Nullatenus proinde hoc cum hypotyposi sanorum verborum piè nobis sanctèque servanda consistere, aut conciliari potest.

(a) Lib. IV. de Jur. Nat. & Gent. Cap. I. §. 5. 6. & de Off. Hom. & Civ. Lib. I. Cap. X. §. 2. (b) Tract. Theol. Polit. de Libert. Philosoph. Cap. XIV. (c) Lib. de Trib. Impostor. Magn. Sect. III. §. 12. sqv.

§. IV. Cum diximus, (a) ad hypotyposin sanorum verborum suo etiam modo referenda esse Symbola cum oecumenica, tum particularia Ecclesiæ nostræ; quemlibet, autumo, divinare posse, id ipsum Fanaticis, Indifferentistis ac, quotquot sunt, Symbolomastigibus aliis minimè probatum iri. Eò minus enim, causantur, Symbolicos Libros nostros pro hypotyposi sanorum verborum habendos esse, quò magis apertum sit, haud paucas in iisdem *ἀκυρολογίας* contineri, quin ipsimet (b) facti fuerimus, occurrere in illis loquutiones, quæ pejorem in partem intelligi possint, meliorem proinde poscentes interpretationem, imo vitandas nunc potius, quam usurpandas. Verùm, hoc quicquid est dubii, quàmque speciosum primo intuitu videri queat, sustulit jam SONNTAGIUS, (c) quem nostra vice respondentem inducemus. In iis tamen, inquit, quos laudavimus, concordis nostræ concordie formulis atque libris, quin occurrant subinde phrasæ dextrè explicandæ, non est, quod ambigat. Quod si enim, tam iniquus velis esse arbiter, ut in his nullam, no le-
gibus,

gibus quidem hermeneuticis convenientem, audire aut admittere interpretationem sustineas, secundum quam ea, quae primo intuitu ac fronte duriuscula videbantur, emolliantur, ad mentem, intentionem & scopum dicentium examinentur, ex antecedentium & consequentium, aliorumve locorum, in ejusmodi Libb. Symbolicis contentorum, harmonia constante legitimè dilucidentur, aut sub ceteris insuper respectibus ac regulis, ad hermeneuticam omnium rectè ratione utentium necessarii, a qua lance expendantur; tum vero ne ipsi quidem S. Codici parces, in quo quotnam, obsecro, loca primo intuitu duriora, interveniente pià ac devota meditatione, emolliuntur, quaeque acerbius subinde querebatur, dulcius tandem invenitur sui semper similis divina Veritas? Si, inquam, nullam, ne dextram quidem, interpretationem admittas, sed respuas reprobesve quamlibet sententiam candidam ac sinceram, bonaque mentis tesseram; tum ne ipse quidem sacer Codex formae sanorum verborum erit consentaneus. Fontes autem, è quibus cum dubiorum, de hypotyposeos sanorum verborum in Libris Symbolicis neglectu, cujus eosdem accusant, formari solitorum, solutiones, tum dextræ dictorum, obscuritatis aut ambiguitatis quidquam alentium, interpretationes hauriri queant, dextrè non minùs ac fideliter aperuit atque monstravit Vir Celeb. DN. D. LOE-SCHERUS. (d)

(a) Sect. I. §. 10. (b) Sect. II. Aph. V. §. 2. (c) Exercit. de Forma Sanor. Verb. Cap. I. §. 28. (d) Anti-Latitudin. f. Stat. Art. Fid. Error. Sonticor. & Elenchi Cap. II. Th. XV. sqv. p. 43. sqv.

§. V. Quando etiam ulteriùs assertum ivimus, (a) postulante sic necessitate, vel alià quadam sufficiente causâ favente, posse in Theologia terminos phrasēsve adhiberi, licet in Scripturâ expressè non exstantes; obstare videri poterit monitum Paulinum 1. Tim. VI. 20. & 2. Tim. II. 16. de devitandis profanis vocum novitatibus. At observandum, licet apud Patres nonnullos, allegante MILLIO, (b) legamus, *καινοφωvίας*, vocum novitates; plerisque tamen ac probatissimis in Codicibus communiter fermè legi *κεροφωvίας*, inanitates vocum, clamores inanes, cujusmodi terminos nostros Ecclesiasticos esse, nemo affirmare, nisi vel Fanaticus, vel Indifferentista, aut quivis alius veræ doctrinæ hostis, ausit, saltem probare non potest. Est autem, priorem esse lectionem retinendam, non tamen novitatis

tatis damnanda sunt vocabula Ecclesiastica, siquidem & in re ipsa & in Scripturis fundata. Quamobrem audiendus hic erit AUGUSTINUS: (c) *Non ait, scribens, verborum novitates, sed addit, profanas: sunt enim & doctrinae Religionis congruentes verborum novitates, sicut ipsum nomen Christianorum, quando dici coeperit, scriptum est: in Antiochia enim primum post adscensionem Domini appellati sunt Discipuli Christiani, sicut legitur in Actis Apostolorum. (d) Et Xenodochia & Monasteria postea sunt appellata novis nominibus; res tamen ipsae & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur, quae etiam contra improbos defenduntur. Adversus impietatem quoque Arianorum Haeticorum novum nomen, patri ἐμὸς ὁ θεὸς condiderunt, sed non rem novam tali nomine signaverunt: Hoc enim vocatur ἐμὸς ὁ θεὸς, quod est, Ego & Pater unum sumus, unius videlicet, ejusdemque substantiae. Nam si omnis novitas profana esset, nec à Domino diceretur: Mandatum novum do vobis, nec Testamentum appellaretur novum, nec cantaretur in universa terrâ canticum novum.*

(a) Sect. II. Aph. II. (b) Nov. Test. Græc. cum Var. Lection. h. l. (c) Tract. XCVII. in Evangel. Johann. (d) Act. XI. 26.

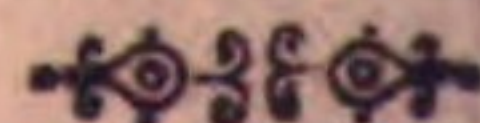
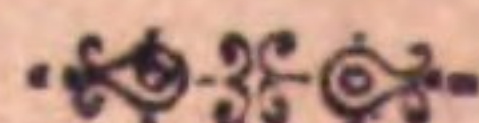
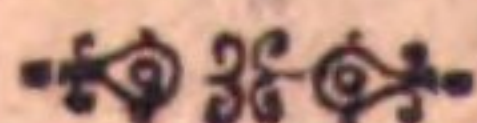
§. VI. Denique, quando dictum, (a) hypotyposin sanorum verborum postulare, ut ab ambiguis terminis atque loquendi formulis, quantum pote, abstinetur, & (b) ad Haeticorum strophas tam eliciendas, quam eludendas Ecclesiasticorum vocabulorum usum impendendum esse; obstreperunt nobis illi, qui nimio ac intempestivo pacis Ecclesiasticae studio abrepti, terminis illis Ecclesiasticis prorsus remotis, generalia in capitibus istis controversis adhibenda verba, & loquendi formulas ita comparatas, ut utraque dissentientium pars eisdem subscribere non dubitent, usurpandas volunt. Cum enim Celeb. Dn. D. MOSHEMIUS (c) in Synodo Dordracena hanc ambiguitatem improbaverat, dum talibus studio formulis usa, quas diversum sentientes, Universalistæ pariter ac Particularistæ, salvis contrariis opinionibus, suas facere non essent detrectaturi; è contrariò, è Reformatis Dn. VITUS (d) id ipsum prudentiæ potius argumentum & indicium fraternæ charitatis interpretari maluit, hypotyposin sanorum verborum, modò tentata illa sive conciliatio sive tolerantia obtineatur, sibi parumper curæ esse, demonstrans. Sed etiam ex nostris huc tendere videtur Celeb. Dn. D. PFAFFIUS, (e)

ad tollendas, quæ cum Calvino-Reformatis de communicatione idiomatum in Christo agitantur, controversias, id consilii dans, ut ad simplicitatem Biblicam, quæ de communicatione in abstracto vel concreto nil memorat, hic refugiamus, omnesque eas *Opœtēs* unâ eademque spongia deleamus, quæ in diviniore literis haud extant. Id quod, ait, totum de denominatione ista, ad quam communicatio idiomatum quoque facta esse dicitur, jurgium uno ictu tollit. At verò, si hoc nobis sequendum consilium fuerit, numne hoc pacto, quæ cum Socinianis & Anti-Trinitariis quibusvis, quæ cum Nestorianis aliisque Hæreticis Ecclesiæ intercedunt, lites omnes abolerentur? Ad Biblicas namque phrasas refugiant omnes, iisdem se tuituri. Quapropter, terminis ac formulis Ecclesiasticis abolitis, salva quævis Hæresis erit, & de veritate doctrinæ conclamatum. Uno namque hoc ictu omnia è Theologiâ jurgia tollentur, & non Syncretismus solum primas obtinebit, verum etiam Indifferentismus crassissimus.

(a) Sect. II. Aph. IV. (b) Aph. II. §. 3. (c) Dissert. de Auctorit. Concil. Dordracen. Paci S. noxia. (d) Apolog. pro Synod. Dordrac. p. 375. (e) Instit. Theol. Dogmat. Part. II. Cap. IV §. 5. p. m. 371.

§. VII. Adeo igitur nihil obverti quidquam potest, cur non piè nobis sancteque servanda sit per omnia verborum sanorum, tam Scripturariorum, quam Ecclesiasticorum, hypotyposis. Quæ tantò sollicitius hoc seculo, præsentè rerum in Ecclesia nostrâ, si unquam, quam maximè deplorando, proh! statu, omnibus ac singulis non tenenda modò, sed & tuenda erit, quantò plures jam nunc lites inter nos gliscunt, quantòque magis quorundam, utinam non multòrum! al-laborat sive temeritas sive perversitas, ut, novis introductis loquendi rationibus, nova dogmata propinent, Ecclesiam improbo ausu distrahentes, animos infirmorum turbando ac corrumpendo. Faciant igitur, facientque, quod suum est, cuncti sanorum verborum hypotyposin, à DEO, sive immediate sive mediatè, nobis traditam atque concreditam sincerè æstimantes, DEum precati, ut ipsemet hoc pretiosum suum depositum custodiat protegatque, in eoque constanter tenendo ac fideliter propugnando animos omnium, contra quorumvis insultus, confirmet atque corroboret. Sanctifica nos, Sancte Pater, in veritate tuâ: Verbum tuum veritas est.

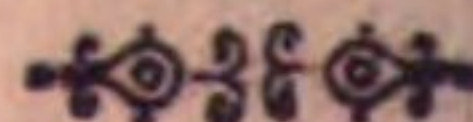
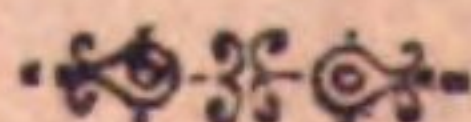
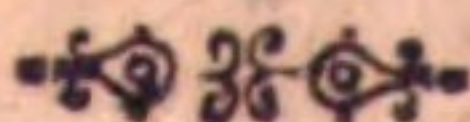

ad tollendas, quæ cum Calvino-Reformatis de communicatione idiomatum in Christo agitantur, controversias, id consilii dans, ut *ad simplicitatem Biblicam, quæ de communicatione in abstracto vel concreto nil memorat, hic refugiamus, omnesque eas φράσεις unâ eademque spongia deleamus, quæ in diviniore literis haud extant.* Id quod, ait, totum de denominatione ista, ad quam communicatio idiomatum quoque facta esse dicitur, jurgium uno ictu tollit. At verò, si hoc nobis sequendum consilium fuerit, numne hoc pacto, quæ cum Socinianis & Anti-Trinitariis quibusvis, quæ cum Nestorianis aliisque Hæreticis Ecclesiæ intercedunt, lites omnes abolerentur? Ad Biblicas namque phrasas refugiant omnes, iisdem se tuituri. Quapropter, terminis ac formulis Ecclesiasticis abolitis, salva quævis Hæresis erit, & de veritate doctrinæ conclamatum. Uno namque hoc ictu omnia è Theologiâ jurgia tollentur, & non Syncretismus solum primas obtinebit, verum etiam Indifferentismus crassissimus.

(a) Sect. II. Aph. IV. (b) Aph. II. §. 3. (c) Dissert. de Auctorit. Concil. Dordracen. Paci S. noxia. (d) Apolog. pro Synod. Dordrac. p. 375. (e) Instit. Theol. Dogmat. Part. II. Cap. IV §. 5. p. m. 371.

§. VII. Adeo igitur nihil obverti quidquam potest, cur non piè nobis sancteque servanda sit per omnia verborum sanorum, tam Scripturariorum, quam Ecclesiasticorum, hypotyposis. Quæ tantò sollicitius hoc seculo, præsentè rerum in Ecclesia nostrâ, si unquam, quam maximè deplorando, proh! statu, omnibus ac singulis non tenenda modò, sed & tuenda erit, quantò plures jam nunc lites inter nos gliscunt, quantòque magis quorundam, utinam non multorum! al-laborat sive temeritas sive perversitas, ut, novis introductis loquendi rationibus, nova dogmata propinent, Ecclesiam improbo ausu distrahentes, animos infirmorum turbando ac corrumpendo. Faciant igitur, facientque, quod suum est, cuncti sanorum verborum hypotyposin, à DEO, sive immediate sive mediate, nobis traditam atque concreditam sincere æstimantes, DEum precati, ut ipsemet hoc pretiosum suum depositum custodiat protegatque, in eoque constanter tenendo ac fideliter propugnando animos omnium, contra quorumvis insultus, confirmet atque corroboret. Sanctifica nos, Sancte Pater, in veritate tuâ: Verbum tuum veritas est.

Aepinus, Franz Albert,

Diss. theol. de hypotyposi sanorum verborum iuxta 2. Timoth. I,13. pie
sanctaeque servanda

Rostochium 1727

4 Diss. 2485#Beibd.45

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10838191-5

VD18 14794764-001